

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2024

Jan Kalina

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Ústav sociální práce

**Proces integrace cizinců v Integrovaném centru
pro cizince Hradec Králové**

Bakalářská práce

Autor: Jan Kalina

Studijní program: B0923P240001 – Sociální práce

Studijní obor: Sociální práce v preventivních službách

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Kappl, Ph.D.

Hradec Králové

2024

Zadání bakalářské práce

Autor:	Jan Kalina
Studium:	F21BP0298
Studijní program:	B0923P240001 Sociální práce
Studijní obor:	Sociální práce v preventivních službách
Název bakalářské práce:	Proces integrace cizinců v Integročním centru pro cizince Hradec Králové
Název bakalářské práce AJ:	The process of integration of foreigners in the Integration centre for foreigners Hradec Králové

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce se bude zabývat definicí, metodami, legislativou a průběhem integrace. Práce se zaměří také na problematiku procesu a systému integrace z pohledu pracovníků v Integročním centru pro cizince Hradec Králové. Zvolenou výzkumnou metodou je kvalitativní strategie, jmenovitě polostrukturovaný rozhovor. Rozhovory budou prováděny s odborníky, kteří se pohybují v oblasti integrace cizinců a sociální práce.

KOLDINSKÁ, K., SCHEU, H. C., ŠTEFKO, M. 2016. Sociální integrace cizinců. Praha: Auditorium.
RÁKOCZYOVÁ, M., TRBOLA, R. 2009. Sociální integrace přistěhovalců v České republice. Praha: SLON.
TRBOLA, R., RÁKOCZYOVÁ, M. 2011. Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR I. Brno: Barrister & Principal.

Zadávající pracoviště:	Ústav sociální práce, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	Mgr. Miroslav Kappl, Ph.D.
Oponent:	Mgr. Michal Trousil, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	30.4.2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 6. 4. 2024

Jan Kalina

Poděkování

Zde bych rád poděkoval Mgr. Miroslavu Kapplovi, Ph.D., za odborné vedení bakalářské práce, ochotu a podnětné připomínky.

Dále děkuji také všem informantům, kteří se účastnili výzkumu.

Anotace

KALINA, Jan. 2024. *Proces integrace cizinců v Integračním centru pro cizince Hradec Králové*. Bakalářská práce. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, Ústav sociální práce. Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Kappl, Ph.D.

Bakalářská práce se zabývá procesem integrace cizinců do společnosti v rámci Integračního centra pro cizince Hradec Králové. Hlavním cílem práce je zjistit, jak pracovníci Integračního centra pro cizince Hradec Králové hodnotí proces integrace cizinců.

Teoretická část je zaměřena na popsání procesu integrace cizinců a okolností, které s tímto procesem souvisejí. Těmi jsou například migrace, problémy, kterým cizinci čelí v rámci integrace, legislativa a politika integrace a jiné.

V empirické části je pak prováděn výzkum přímo v Integračním centru pro cizince Hradec Králové, kde se zjišťuje hodnocení procesu integrace cizinců, s ohledem na oblasti probrané v teoretické části, z pohledu pracovníků Integračního centra. Výzkum je prováděn kvalitativně pomocí polostrukturovaného rozhovoru.

Klíčová slova: integrace cizinců, legislativa integrace cizinců, metody integrace cizinců.

Annotation

KALINA, Jan. 2024. *Process of integration of foreigners at the Integration centre for foreigners Hradec Králové*. A Bachelor's thesis. Hradec Králové: University of Hradec Králové, Philosophical faculty, Institute of social work. Leader of the Bachelor's thesis: Mgr. Miroslav Kappl, Ph.D.

The Bachelor's thesis deals with the process of integration of foreigners to the society at the Integration centre for foreigners Hradec Králové. The main goal of the thesis is to find out, how workers at the Integration centre for foreigners Hradec Králové evaluate the process of integration of foreigners.

The theoretical part is focused on describing the process of integration of foreigners and related circumstances of said process. Those are, for example, migration, issues, that foreigners deal with as a part of integration, legislation and politics of integration and others.

In the empirical part, a research is conducted at the Integration centre for foreigners Hradec Králové, in which the goal is to get an evaluation of the process of integration of foreigners by the workers at the Integration centre, in the context of the areas discussed in the theoretical part. The research is done by a qualitative method of half-structured interview.

Key words: integration of foreigners, legislation of integration of foreigners, methods of integration of foreigners.

Obsah

Úvod	11
I. Cíl práce a nástin metodiky	12
II. Teoretická část	13
1. Integrace, migrace a související pojmy	13
1.1 Migrace	13
1.1.1 Druhy státních zařízení pro cizince	14
1.1.2 Druhy pobytu v ČR	15
1.1.3 Migrace na území ČR v současnosti	17
1.2 Integrace	18
1.2.1 Multidimenzionalita integrace.....	20
1.2.2 Problémy, kterým migranti čelí.....	21
1.2.3 Psychologické dopady integrace a migrace.....	22
1.2.4 Integrace na pracovním trhu.....	23
1.2.5 Organizace zabývající se integrací v ČR.....	25
1.2.6 Adaptačně integrační kurzy a občanství	26
2. Legislativa a politika integrace cizinců	27
2.1 Strategie a dokumenty	28
2.1.1 Strategie migrační politiky ČR.....	28
2.1.2 Státní integrační program.....	29
2.1.3 Koncepce integrace cizinců.....	30
2.2 Zákony	31
2.2.1 Lex Ukrajina	31
2.2.2 Další zákony	32
3. Metody integrace cizinců.....	33
3.1 Specifické metody	34
III. Empirická část	36
4. Metodika výzkumu	36

4.1 Výzkumné cíle	36
4.2 Výzkumná strategie	37
4.3 Transformační tabulka	37
4.4 Výzkumný soubor	39
4.5 Popis organizace a průběhu šetření	40
4.6 Způsob zpracování získaných dat	40
4.7 Reflexe rizik	41
5. Popis, interpretace a shrnutí výsledků	41
5.1 Dílčí cíle a jejich shrnutí	42
5.1.1 Dílčí cíl 1	42
5.1.2 Shrnutí dílčího cíle 1	43
5.1.3 Dílčí cíl 2	44
5.1.4 Shrnutí dílčího cíle 2	46
5.1.5 Dílčí cíl 3	46
5.1.6 Shrnutí dílčího cíle 3	48
5.1.7 Dílčí cíl 4	48
5.1.8 Shrnutí dílčího cíle 4	49
5.1.9 Dílčí cíl 5	49
5.1.10 Shrnutí Dílčího cíle 5	50
5.2 Shrnutí hlavního cíle	50
Závěr	53
Seznam použité literatury	57
Seznam použitých internetových zdrojů	58
Seznam použité legislativy	62
Seznam příloh	63

Seznam zkratk

MVČR – Ministerstvo vnitra České republiky

SUZMV – Správa uprchlických zařízení Ministerstva vnitra České republiky

MO – mezinárodní ochrana

CPIC – Centrum na podporu integrace cizinců

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

KIC – Koncepce integrace cizinců

SIP – Státní integrační program

Úvod

Integrace cizinců je neustálým tématem v mnoha zemích světa. Česká republika je historicky nehomogenní stát, do kterého cestují, a ve kterém se usazují, cizinci různých národností. Přicházejí z důvodů práce, studia, hledání bezpečí apod., a pokud zde setrvávají delší dobu, může integrace hrát podstatnou roli v osvojování, a vzájemném obohacování kultur. Integrace má možnost zabraňovat interkulturním konfliktům, pocházejícím ze vzájemného nedorozumění. V dnešní době je téma integrace relevantní, už kvůli válce na Ukrajině, která způsobila migrační vlnu. Tato práce však není mířena konkrétně na Ukrajince, kteří přicházejí do České republiky, ale na cizince obecně. V práci se věnuji procesu integrace, a snažím se zachytit relevantní oblasti tohoto procesu, i když téma je to velmi obecné. Teoretická část slouží především informačně, a není hodnotící; poskytuje čtenáři možnost zorientovat se v problematice integrace. Součástí práce je také hodnotící výzkum, který navazuje na oblasti probírané v teoretické části, a v rámci kterého zjišťuji, jak pracovníci Integračního centra pro cizince Hradec Králové hodnotí vybrané úseky související s procesem integrace cizinců. Integrační centrum slouží pouze pro výzkum problematiky, a není probíráno v teoretické části. Toto téma jsem volil společně s vedoucím práce při konzultaci, a vůbec toho nelituji, protože v kombinaci s tím, že jsem byl v Integračním centru na praxích, jsem se toho spoustu dozvěděl právě o problematice integrace cizinců, což mě bavilo. Přínos této práce vidím v tom, že ukazuje, jakým způsobem je k integraci cizinců přistupováno v rámci sociální práce v královéhradeckém kraji, neboť Integrační centrum pro cizince Hradec Králové zahrnuje práci s cizinci právě v celém kraji.

I. Cíl práce a nástin metodiky

Hlavním cílem této práce je zjistit, jak pracovníci Integračního centra pro cizince Hradec Králové hodnotí proces integrace cizinců.

. Hlavní cíl je rozložen na dílčí cíle, kterými jsou:

Dílčí cíl 1: Zjistit, jaké problémy v rámci procesu integrace pomáhají pracovníci cizincům řešit, a jaké jsou jejich názory na tyto problémy.

Dílčí cíl 2: Zjistit, jakou legislativou se pracovníci řídí, a jak hodnotí legislativu týkající se integrace v České republice.

Dílčí cíl 3: Zjistit, jakých metod pracovníci centra využívají k podpoře klientů v integraci do společnosti a jak hodnotí tyto metody.

Dílčí cíl 4: Zjistit, jaké služby pracovníci klientům nabízejí v rámci procesu integrace do společnosti, a jak hodnotí tyto služby.

Dílčí cíl 5: Zjistit, jak dle pracovníků vypadá integrovaný cizinec neboli jak vypadá výsledek procesu integrace.

Pro Empirickou část práce byl zvolena metoda kvalitativního výzkumu v podobě polostrukturovaného rozhovoru prováděného s pracovníky centra. Důvodem je získání hlubších názorů pracovníků na problematiku, se kterou se v práci setkávají. K dílčím cílům jsou v transformační tabulce přiřazeny tazatelské otázky. S rozhovory dále pracuji tak, aby byly naplněny dílčí cíle výzkumu. Kapitoly v práci jsou řazeny v logické posloupnosti od širšího záběru k užšímu. Práce obsahuje velké množství internetových zdrojů, především stránky Ministerstva vnitra a Ministerstva práce a sociálních věcí, protože se podmínky integrace cizinců (povolení k pobytu, zákony, kurzy apod.) často mění.

II. Teoretická část

V této části se zaměřím na teoretické předpoklady procesu integrace. Teoretická část je rozdělena na několik dílčích částí, které pokrývají větší tematické oblasti pojmu integrace.

1. Integrace, migrace a související pojmy

Ještě, než může probíhat integrace, je nutné, aby někam přišli cizinci. Migrace je tedy téma, které je úzce spjaté s integrací, a proto se mu zde budu věnovat.

1.1 Migrace

Migrace není v evropském kontextu novým jevem. Nebudu se zabývat dlouhou historií migrace ani v celosvětovém měřítku, ani v rámci Evropy, ale zaměřím se na současnou migraci do České republiky. Také zmíním druhy státních zařízení a druhy pobytu cizinců. Pro začátek je však třeba vymezit klíčové pojmy, které se v rámci tohoto tématu objevují.

Mezinárodní Organizace pro Migraci definuje pojem **migrace** jako „*Pohyb osob pryč z místa jejich obvyklého bydliště, buď přes mezinárodní hranici nebo uvnitř státu.*“ (IOM, Neuveden) Důvodů migrace může být spousta, ale těmi se nebudu v této práci zabývat.

Dle Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (OHCHR) je **migrantem** „*osoba nacházející se mimo zemi svého občanství.*“ (OHCHR, Neuveden) **Imigrantem** se rozumí dle Ministerstva vnitra České republiky (MVČR) „*cizinec, přicházející do země za účelem pobytu dlouhodobějšího charakteru.*“ (MVČR, Neuveden a) Z této definice imigranta lze odvodit, že pojem **emigrant** se vztahuje na osobu, která odchází ze země, aby se dlouhodobě usadila v zemi jiné.

Pojem **uprchlík** je definován v Úmluvě o právním postavení uprchlíků. Zkráceně se jedná o osobu nacházející se mimo svou vlast, mající obavy

z pronásledování z různých důvodů (např. rasové, náboženské), která se nechce nebo nemůže vrátit. (Sdělení č. 208/1993 Sb.)

Žadatelem o mezinárodní ochranu (MO) je dle zákona o azylu „*cizinec, který podal v České republice žádost o udělení mezinárodní ochrany, o níž dosud nebylo pravomocně rozhodnuto.*“ (Zákon č. 325/1999 Sb.) Tamtéž se lze dočíst, že tato MO má formu azylu či doplňkové ochrany, a že **azylant** je tedy cizinec, kterému byl udělen azyl, zatímco cizinec s udělenou doplňkovou ochranou se nazývá „osoba požívající doplňkové ochrany“.

Cizincem se dle zákona o pobytu cizinců „*rozumí fyzická osoba, která není státním občanem České republiky, včetně občana Evropské unie.*“ (Zákon č. 326/1999 Sb.)

Také se lze setkat s pojmem **občan třetí země**, čímž se rozumí „*občan státu, který není členem EU a není zároveň občanem Islandu, Lichtenštejnska, Norska a Švýcarska.*“ (MVČR, 2021a)

1.1.1 Druhy státních zařízení pro cizince

V České republice máme několik druhů státních zařízení, která pracují s příchozími cizinci. Některá z nich jsou provozována přímo MVČR, a jiná Správou uprchlických zařízení Ministerstva vnitra (SUZMV). Na stránkách SUZMV (SUZMV, Neuveden a) se lze dočíst, že se jedná o:

přijímací střediska – tato střediska slouží k ubytování nově příchozích žadatelů o MO, dokud se neukončí proces vyřizování vstupních procedur;

pobytová střediska – ubytovává žadatele, kteří prošli výše zmíněnými procedurami na tak dlouho, dokud se nevyřídí jejich žádosti o MO;

integrační azylová střediska – osoba zdržující se v tomto středisku musí mít přiznanou MO, musela vstoupit do Státního integračního programu, a také musela podat žádost o ubytování v tomto středisku;

zařízení pro zajištění cizinců – tato zařízení slouží k zajištění osob, u kterých proběhlo rozhodnutí o správním vyhoštění a o zajištění. Jde o osoby, které se dostaly do rozporu se zákony ČR skrze jejich pobyt na území ČR.

SUZMV zároveň provozuje **Centra na podporu integrace cizinců (CPIC)**, která se nacházejí ve většině krajů ČR, a jejich cílem je vytvoření prostoru pro podporu integrace cizinců do společnosti. (SUZMV, Neuveden b) Na jejich stránkách se lze také dočíst, že poskytují služby, jako např. sociální poradenství, kurzy českého jazyka, právní poradenství či vzdělávací akce.

Koordinační centrum pro cizince v průmyslové zóně Kvasiny spadá také pod SUZMV, a má několik funkcí, přičemž se snaží řešit situaci zaměstnávání cizinců právě v této zóně. (SUZMV, Neuveden c)

Krajská asistenční centra pomoci Ukrajině (KACPU) vznikla v reakci na současnou válku na Ukrajině. (MVČR, Neuveden b) Magistrát hlavního města Prahy o centrech píše, že je jich celkem 14 - jedno pro každý kraj, a jsou určena pro všechny, kteří přechají před válkou na Ukrajině; tato centra od 1.4. 2023 spadají pod MVČR. (Magistrát hlavního města Prahy, Neuveden) Tamtéž se lze dočíst, že centra poskytují pomoc např. ve formě pokrytí základních potřeb (jídlo, léky), sociálního poradenství, psychosociální pomoci, či s registrací a povolením k pobytu v ČR. Dle MVČR poskytují mimo jiné také registraci občanů u cizinecké policie, a pomáhají s vyřízením dočasné ochrany. (MVČR, Neuveden c)

Dále je zde **Odbor azylové a migrační politiky (OAMP)** spadající pod MVČR, který se zabývá například vyřizováním MO, migrací cizinců na území ČR a mimo něj, problematice různých druhů pobytu cizinců a dalšími záležitostmi. (MVČR, Neuveden d)

1.1.2 Druhy pobytu v ČR

Druhy pobytu v ČR jsou podstatné pro otázku integrace cizinců, protože to, jaký pobyt cizinec má, zásadně ovlivní věci jako proces, kterým musí projít,

pokud zde chce pobývat, pomoc, které se mu dostane či práva a povinnosti, která s jeho pobytem souvisí.

Tesař (2023) ve svém článku jmenuje několik druhů pobytu:

U EU cizinců a cizinců z několika dalších zemí.

- Pokud je cizinec občanem státu EU nebo Islandu, Lichtenštejnska, Norska a Švýcarska, či pokud se jedná o člena rodiny takového cizince, má možnost volně cestovat mezi státy EU.
- Pokud by tento cizinec měl v plánu zůstat na území ČR déle než 90 dní, je třeba, aby se ohlásil cizinecké policii, a pakliže plánuje zdržet se déle než 90 dní, má možnost požádat o **osvědčení o registraci** (dřívější označení je **potvrzení o přechodném pobytu**), které však k tomuto delšímu pobytu není nutností mít, a je tak zcela na cizinci, zda si je pořídí, či nikoli.
- Jestliže se zdrží déle než 5 let, má možnost požádat o **povolení k trvalému pobytu**, s čímž se pojí získání všeobecného zdravotního pojištění, a nároku na bezplatnou zdravotní péči.

U občanů třetích zemí.

- Podmínky jsou pro tyto cizince odlišné – jedná se zde o **bezvízové cizince** (jejichž země nemá s ČR vízovou povinnost), kteří mohou na území ČR setrávat s platným cestovním dokladem až 90 dní.
- Také existují víza, která umožňují pobyt na 90 dní (krátkodobé) nebo až na rok (dlouhodobé), přičemž **krátkodobé vízum** cizinec (jehož země má s ČR vízovou povinnost) potřebuje, pokud zde plánuje studovat, podnikat, vidět se s rodinou nebo objevovat kulturu, zatímco **dlouhodobé vízum** je problematictější, protože na něj neexistuje právní nárok.
- Pokud chce cizinec zůstat déle než 1 rok, má možnost prodloužit si dlouhodobé vízum, avšak lepší variantou je zažádat o **dlouhodobý pobyt** (většinou umožňuje pobývat po dobu dvou let), protože zde má

člověk více práv. Pakliže cizinec setrvá na území ČR déle než 5 let, a splní další podmínky, má možnost zažádat o **povolení k trvalému pobytu**.

Další způsob pobytu, který se však týká jen Ukrajinců, je **dočasná ochrana** umožňující pobyt (a další benefity) nejméně na 1 rok, a lze ji prodloužit. (MVČR, Neuveden e)

Jsou zde ještě další pobyty, které však přímo souvisí se zaměstnáním, a proto je budu zmiňovat až v kapitole o integraci cizinců na pracovním trhu.

1.1.3 Migrace na území ČR v současnosti

Je důležité zmínit data o současné migraci v ČR, abychom získali představu o složení a množství cizinců, kteří prochází procesem integrace, a se kterými se v práci setkávají pracovníci v integračních zařízeních.

V současné době se v rámci České republiky mluví nejvíce o ukrajinských imigrantech, což vychází z invaze na Ukrajině, nutící obyvatelstvo k přesunu jak do sousedních zemí, tak i do vzdálenějších. Tato invaze plně vypukla v únoru roku 2022. (Urbanová, Jadrný, Grim et. al., 2023) Ve čtvrtletní zprávě o migraci – II. 2023 se píše, že na konci června 2023 jsme na území ČR měli 1 036 798 registrovaných osob s cizí státní příslušností, přičemž 344 398 jich pobývalo s oprávněním k dočasnému pobytu, 342 186 k trvalému a 350 214 mělo dočasnou ochranu. (MVČR, Neuveden f) V rámci legální migrace se nelze dočíst o cizincích, kteří již získali české státní občanství, protože už nejsou zapisováni jako cizinci.

Ve čtvrtletní zprávě o migraci – IV. 2021 se dočteme, jak vypadala situace před Ruskou invazí na Ukrajinu (zpráva je vypracována k 31. prosinci): 660 849 osob s cizí státní příslušností bylo v této době registrováno v ČR, přičemž 338 849 jich setrvalo s přechodným pobytem, a 321 892 s trvalým. (MVČR, Neuveden f) V této době se zde nezmiňují data o dočasné ochraně, protože nebyla využívána.

1.2 Integrace

S integrací souvisí také akulturace; akulturace je „*psychosociální proces, který probíhá v situacích, kdy se dostávají do dlouhodobého kontaktu příslušníci dvou nebo více kulturních společenství.*“ (Průcha a Veteška, 2014: 28) V reakci na akulturaci se člověk musí rozhodnout, jak ke své nové situaci přistoupí. (Rothfus, Horská, Dvořáková et al., 2007) Berry (Berry dle Rothfus, Horská, Dvořáková et al., 2007) uvádí 4 možnosti, ze kterých si lze vybrat (avšak nezáleží to pouze na imigrantovi, ale také na společnosti, do které přichází):

1. Asimilace: Představuje vzdání se vlastní kultury, a kompletní převzetí kultury původního obyvatelstva. Tato volba je však problematická z dlouhodobého hlediska, protože imigranti jsou vnitřně rozpolcení, a často trpí různými psychosomatickými poruchami.

2. Separace: Je to opak asimilace. Imigranti nepřijímají novou kulturu, a setrvávají ve své vlastní. K separaci může docházet, pokud hostitelská země nepřístupuje k imigrantům přátelsky a otevřeně.

3. Marginalizace: Imigrant protestuje proti nové společnosti, ale zároveň ztrácí spojení se svou vlastní kulturou. K tomuto přístupu dochází příčinou duševních poruch, traumatu či různých druhů závislostí.

4. Integrace: Jde o propojení vlastní kultury s novou kulturou. Tato varianta se ukázala jako nejúspěšnější.

Lze se setkat s mnoha definicemi pojmu integrace – uvedu zde jen pár příkladů. Oldřich Matoušek říká ve Slovníku sociální práce o integraci uprchlíků toto: „*Přiměřená integrace uprchlíků je výsledkem realistického hodnocení situace ze strany uprchlíků a nabídky hostitelské země. Uprchlíci si vybudují nové kontakty a ponechají si svou minulost i tradice své kultury.*“ (Matoušek, 2016:79-80) Můžeme zde opět vidět důraz na ponechání si své vlastní kultury. V praxi bychom si mohli představit například cizince, který normálně funguje ve společnosti, a řídí se jejími pravidly, ale například nosí oblečení, které je pro jeho kulturu tradiční, nebo dokáže mluvit jazykem svého původního národa, a tudíž

může mít také přehled o situaci ve své původní zemi. Podobný příklad definice integrace nabízí Martinkainen, který říká, že se jedná o „procesy, jimiž jsou jednotlivci a skupiny přistěhovalců včleňováni do různých sociálních arén a segmentů nové hostitelské společnosti. Integrace je obousměrný proces, v němž přistěhovalci i hostitelská společnost nabývají nových rysů v důsledku vzájemné interakce. Integrace může mít i transnacionální dimenze. (Martikainen dle Rákoczyová, Trbola, Hofírek et al., 2009:23) U obou příkladů je vidět důraz také na majoritní či hostitelskou společnost, která přejímá kulturu cizinců. Zde si lze představit například vietnamské restaurace, kterých tu máme spousty. Je to jídlo z jiné kultury, které sem cizinci dovezli s sebou, a které se stalo v české společnosti oblíbenou obědovou volbou.

Podle Asselin, Dureau, Foncesa et. al. (2006) lze procesy integrace lze analyzovat na několika úrovních – jmenovitě jsou to mikro, mezo a makroúroveň.

„Mikroúroveň se zabývá více, či méně vědomě motivovanou interakcí mezi jednotlivci, a také jejich vzájemnými postoji, a postoji vůči institucím, které vládou uvnitř podskupin a v sociálním prostředí jako v celku. Mezoúroveň se týká vývoje institucí uvnitř (pod)skupin, a (institucionálních) vztahů mezi skupinami a institucemi v sociálním prostředí, jako důsledků vznikajících vzájemných závislostí (ať už jsou konfliktní či v rámci spolupráce) mezi (skupinami) nově příchozích a původních obyvatel. Procesy probíhající na makroúrovni z většiny nejsou produktem cílevědomých činů místních jednotlivců nebo skupin; obecně lidé nemají pocit moci nad těmito procesy, a často jsou pocitovány, jako něco rušivého v životě jednotlivců a skupin.“
(Asselin, Dureau, Foncesa et. al., 2006:138-139)

Toto upřesnění oblastí, ve kterých procesy integrace probíhají, nám tedy ukazuje, že integrace neprobíhá pouze na úrovni jednotlivců či skupin cizinců, kteří by měli zájem se integrovat do společnosti, ale že velkou roli hrají také jiné faktory.

Další zajímavý náhled na integraci nabízí Jiří Diamant (1995), který zmiňuje tři způsoby integrace do nové společnosti:

zprv se jedná o hyperintegraci, která se vyznačuje studem za svou kulturu, původ atd., přičemž se tento druh integrace nejčastěji projevuje u emigrantů, kteří mají silné nutkání někam patřit, a také druhé generace emigrantů;

druhá varianta je opakem předešlého neboli hypointegrace, jejímiž projevy jsou nedostatečný respekt k nové kultuře a společnosti, izolovanost, a přílišný důraz na „naše a jejich“ odlišnosti;

posledním způsobem je normální integrace, tedy snaha o spojení nové a své vlastní, původní identity.

Z toho můžeme vidět, že i když se často mluví o integraci jako o ideální formě adaptace na novou společnost, existují také další její druhy, které jsou spíše negativní.

1.2.1 Multidimenzionalita integrace

Při sociální integraci působí několik dílčích dimenzí (procesů), jejichž mechanismy jsou provázané, a často se také podmiňují. (Rákoczyová, Trbola, Hofírek et al., 2009) Rákoczyová a Pořízková říkají, že Esser a Bosswick a Heckmann tyto dimenze popisují vzájemně podobným způsobem jako:

strukturální – představuje získání práv a přístup ke klíčovým institucím hostitelské společnosti

kulturní – zahrnuje získání klíčových znalostí a kompetencí přijímací společnosti; současně však mohou být zachovány původní kompetence

interaktivní – znamená přijetí a začlenění přistěhovalců do primárních vztahů a sociálních sítí přijímací společnosti

identifikační – představuje subjektivní dimenzi integrace, charakterizovanou pocitem sounáležitosti s přijímací společností a identifikací se sociálními skupinami, zejména etnickými, lokálními a/nebo národními. (Rákoczyová, Trbola, Hofírek et al., 2009:25) V tomto rozdělení jsou dobře vidět oblasti, kde může sociální práce pomoci cizincům integrovat se do nové společnosti. Lze si představit, že cizinec, který nebude v těchto oblastech

dostatečně integrovaný bude frustrovaný a nespokojený, a mohl by se dostávat do různých patologických situací.

Dimenze integrace jsou ovlivňovány nástroji integrace (např. vzdělávací systém, sociální služby) a státní politikou vůči migrantům, přičemž tyto nástroje a politika jsou voleny hostitelskou společností podle toho, jakou má představu o sociálním umístění migrantů a jejich žití v zemi. (Tollarová, 2006) To znamená, že pokud by hostitelská společnost nebyla přátelsky nastavená vůči integraci cizinců, tak by politika a nástroje integrace této společnosti například vůbec nedovolovaly cizincům vstup na trh práce.

1.2.2 Problémy, kterým migranti čelí

Po příchodu do cizí země musejí migranti čelit mnoha překážkám. V ČR je to v první řadě oprávnění o pobytu, jehož druhy jsem již z většiny zmiňoval. Mimo to potřebují také sehnat ubytování, s čímž v případě uprchlíků z Ukrajiny souvisí státní humanitární ubytování. Státní humanitární ubytování je bezplatné ubytování, kde mohou uprchlíci pobývat po dobu 150 dní, a pak se musejí přestěhovat jinam, přičemž platí výjimka pro takzvané „zranitelné osoby“, jež zároveň pobírají humanitární dávku, které mohou toto ubytování používat neomezeně. (MVČR, Neuveden g) Za zranitelné osoby jsou považovány osoby pod 18 let, nad 65 let, těhotné ženy, osoby studující v ČR do 26 let, osoby invalidní či zdravotně postižené, včetně jejich pečovateli a osoby pečující o dítě do 6 let. (Tamtéž)

Další důležitou oblastí, kde migranti čelí překážkám je vzdělávání se v nové zemi. Pro cizince platí povinná školní docházka stejně, jako pro občany ČR, což je dobře, neboť v 70. a 80. letech 20. století v Německu byla početná turecká menšina, která neměla povinnost chodit do školy, jelikož se počítalo s tím, že se tyto rodiny s dětmi brzy vrátí do Turecka. (Žáci s odlišným mateřským jazykem v českých školách, 2011) Tak se ale nestalo, a 20 let poté vznikaly problémové situace s lidmi, kteří se sice v Německu narodili, ale nedokázali německy mluvit. (Tamtéž.) Dle organizace META je zařazení žáků s odlišným mateřským jazykem do běžné školy „*jediná správná cesta k naplnění rovnosti*

šanci všech účastníků vzdělávacího procesu“. (Tamtéž, 2011:15) Jako základní předpoklad integrace dětí migrantů se tedy jeví docházení do školy, kde se mají možnost naučit česky. Není to však pro cizince tak snadné, jak by se mohlo na první pohled zdát. Titěrová (2010) zmiňuje několik bariér, se kterými se cizinci na školách potýkají:

- **Jazyková bariéra** je největší překážkou na školách, přičemž může trvat až roky dosáhnout základní komunikační úrovně. Rychlost osvojení nového jazyka je ovlivněna faktory, jako např. odlišnost jazyka dětí od nového jazyka, nadání či rodinné prostředí.
- **Sociokulturní odlišnost.** Rozdíly v tradicích, normách, chování či hodnotách se mohou u cizinců v nové společnosti projevit např. kulturním šokem. Děti jsou s novou kulturou ve styku ihned po nástupu do školy, a tak mohou být nové kultuře vystaveny intenzivněji než jejich rodiče, kteří se v práci mohou setkávat s ostatními cizinci. Správný postup práce s cizinci ve školách je takový, který se snaží o vzájemný respekt obou kultur.
- **Informace.** Je důležité, aby cizinci získali informace o fungování českého školství a o svých právech a povinnostech. Nemusí například chápat koncept domácích úkolů, nemusí vědět, kdy jsou prázdniny, či jak za sebou jdou různé úrovně škol, a jak se na ně dostat. S touto bariérou souvisí také již zmíněné sociokulturní odlišnosti, protože cizinci nemusejí vzdělání přikládat stejnou váhu.
- **Sociální síť** pro cizince existují hlavně uvnitř své menšiny, ale nemají je navázané s majoritní společností, z čehož mohou plynout nežádoucí jevy jako exkluze. Škola by v tomto mohla pomoci jakožto prostředník v rámci různých volnočasových aktivit, kde se mohou setkávat děti a rodiče s odlišným jazykem s majoritní společností.

1.2.3 Psychologické dopady integrace a migrace

Co se týče psychologických dopadů na jedince v kontextu migrace, budou se lišit například mezi lidmi, kteří se rozhodli změnit zemi z ekonomických

důvodů, a mezi uprchlíky, kteří musejí odejít ze své země, protože jim hrozí nebezpečí. (Andrle, 2023) V procesu odchodu z vlasti se lidé mohou setkat s různými faktory, které ovlivní jejich mentální zdraví. Patří mezi ně například odloučení od rodiny a přátel, přičemž u uprchlíků pak mohou být okolnosti vážnější, a mohou si sebou do nové země přinášet traumata např. z války či násilí, ať už fyzického, psychického či sexuálního, kterého se na nich bylo dopuštěno v jejich zemi. (Potocky a Naseh dle Andrle, 2023)

Již jsem zmínil pojem akulturace, se kterým souvisí také akulturační stres. Akulturační stres vzniká z akulturace, a často se vyznačuje psychologickými problémy jako jsou úzkost, zmatenost, deprese či problémy s vlastní identitou; navíc může tento stres mít také fyzické a sociální následky. (Berry, Kim, Minde et al., 1987) Z výzkumů zaměřených na akulturační stres imigrantů lze usoudit, že etnická identita hraje velkou roli pro imigranty při procesu přijímání nové kultury, protože jim dává pocit opory v podobě lidí, které znají (jejich stejná etnická skupina), a na které se mohou obrátit. (Průcha, 2010) Integrace má možnost toho využít, protože integrování cizinci si ponechávají svou identitu, a propojují ji s identitou novou. Ukazuje se, že integrace je u imigrantů preferovanou volbou v reakci na akulturaci, avšak majoritní společnost by byla nejraději, kdyby se imigranti asimilovali. (Oudenhoven, Prinse a Buunk dle Průcha, 2010)

1.2.4 Integrace na pracovním trhu

Způsob, jakým se migranti dostanou na trh práce v ČR závisí na různých proměnných, mezi které patří například druh pobytu nebo to, odkud migranti přicházejí. (Kalíková a Čerychová, 2020) Jak u víz vydávaných na maximální dobu 3 měsíců, tak u pracovních víz až na jeden rok, je společným prvkem jejich časová a právní omezenost pro migranty, z čehož je patrný záměr politiky v této oblasti – preferovaná není dlouhodobá migrace, ale dočasná. (Kalíková a Čerychová, 2020) Dalším faktorem ovlivňujícím časový rámec práce, jakou mohou cizinci získat, jsou preference zaměstnavatelů, kteří hlavně u manuálních prací upřednostňují zaměstnávání na krátkou dobu, aby mohli flexibilně reagovat na poptávku. (Rákoczyová dle Trbola a Rákoczyová, 2011) O dlouhodobé udržení

cizinců v zaměstnání mají zaměstnavatelé zájem především u středních a vyšších pozic. (Tamtéž) Dle šetření Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV) 13 % zaměstnavatelů z počtu zaměstnavatelů, kteří jsou omezeni nedostatkem zaměstnanců, zvažuje, že by zaměstnalo cizince do všech svých poptávaných pozic, a 33 % jich uvažuje o zaměstnání cizinců do vybraných pozic ve firmě. (MPSV, 2023a) Dále se zde píše, že větší zájem je o cizince na manuálních pracovních pozicích bez středního či vyššího vzdělání, s čímž souvisí také nižší mzda.

Cizinci s trvalým pobytem mají volný vstup na trh práce; žadatelé o MO a cizinci s potvrzením o strpění pobytu volný vstup nemají, ale po uplynutí 6 měsíců mají možnost zažádat o povolení k zaměstnání, a pokud se jedná o držitele MO, tak pro něj je přístup na trh práce volný; pakliže je cizinec občanem EU, má také volný vstup. (Kalíková a Čerychová, 2020)

MVČR říká, že bezvízový cizinec pracovat nesmí; s krátkodobým vízem pracovat lze, ale takovýto cizinec potřebuje to vízum mít za účelem zaměstnání nebo sezónního zaměstnání, a ještě potřebuje od Úřadu práce povolení k zaměstnání; u dlouhodobého víza lze být zaměstnaný pouze v sezónním zaměstnání; pro dlouhodobý pobyt je situace složitá, protože záleží na účelu pobytu, např. pokud je účel studium, společné soužití rodiny či vědecký výzkum, tak má cizinec volný přístup na trh práce, avšak ve většině případů cizinec bude potřebovat také povolení k zaměstnání. (MVČR, 2021b)

Povolení k pobytu (ne vízum) za účelem zaměstnání lze rozdělit na zaměstnaneckou kartu, modrou kartu a kartu vnitropodnikově převedeného zaměstnance, které se liší v různých parametrech, jako např. kvalifikovanost zaměstnance či délka platnosti. (MPSV, 2023b)

- Zaměstnanecká karta může být duální nebo neduální, přičemž v případě duální karty poskytuje jak pobyt, tak i možnost být zaměstnaný, a v případě neduální poskytuje pouze pobyt (tato varianta není často vydávána); zaměstnanecká karta je vydávána na konkrétní

pracovní místo, které je zapsané v evidenci volných míst na stránkách MPSV, a platí nejdéle 2 roky. (MVČR, Neuveden h)

- Modrá karta se vydává pro kvalifikovanější pozice, které vyžadují vyšší vzdělání, než místa určená pro zaměstnaneckou kartu, a také jsou tato místa lépe placená; karta má platnost maximálně 3 roky. (MPSV, 2023b)
- Karta vnitropodnikově převedeného zaměstnance, jak název napovídá, slouží k převedení zaměstnance nějaké společnosti sídlící mimo státy EU např. do její pobočky, která se nachází v ČR, přičemž pozice, na které lze takto zaměstnance převést jsou: manažer, specialista a zaměstnaný stážista; karta umožňuje pobyt v délce maximálně 3 let. (MVČR, Neuveden i)

Držitel dočasné ochrany má volný přístup na trh práce stejně jako cizinec s trvalým pobytem; toto však platí pouze pro dočasnou ochranu udělenou v ČR – pokud má cizinec dočasnou ochranu udělenou v jiném státě EU, tak nemá volný vstup na trh práce, a bude muset zažádat o povolení k zaměstnání. (MPSV, Neuveden a)

S hledáním zaměstnání souvisí také znalost jazyka hostitelské společnosti. Grygar, Čaněk a Černík (2006) píše, že co se českého jazyka týče, tak není příliš důležitý pro získání zaměstnání na méně, ale i více kvalifikovaných pozicích – čeština je nejdůležitější u pozic, kde musí pracovník komunikovat s klienty, ale i zde se především v mezinárodních firmách lze domluvit i jiným (hlavně anglickým) jazykem. Na druhou stranu dle studie PAQ Research přes 70 % ukrajinských uprchlíků považuje znalost češtiny za největší překážku při hledání práce, která by jim vyhovovala. (Šafaříková, Kavanová, Škvrňák et al., 2023)

1.2.5 Organizace zabývající se integrací v ČR

Kromě některých zmíněných státních zařízení pro cizince máme v ČR také spousty neziskových organizací, které podporují integraci cizinců do společnosti. Nebudu zde vypisovat všechny tyto organizace, ale uvedu jen pár příkladů.

Poradna pro integraci, z. ú. – má 2 pobočky (Praha, Ústí nad Labem), poskytuje např. právní a sociální pomoc ve vzdělávání; mimo to má také registrované sociální služby v podobě odborného sociálního poradenství a sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi. (Poradna pro integraci, z.ú., 2017)

MOST PRO o.p.s. – poskytuje několik služeb, jako např. odborné sociální poradenství (ambulantně i terénně), tlumočení pro klienty v několika jazycích nebo vzdělávání v oblasti českého jazyka. (Most pro o.p.s., 2024)

META o.p.s. – nabízí hlavně podporu v oblasti školství a vzdělávání, jako např. ulehčení komunikace s úřady a institucemi, výpomoc v problematice uznání zahraničního vzdělání, doučování nejen českého jazyka, kurzy českého jazyka nebo sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. (META o.p.s., Neuveden a)

InBáze z.s. – tato organizace poskytuje cizincům služby právního, sociálního a psychologického poradenství, tlumočení a doprovodů na různé instituce; cizinci mohou také využít kurzy českého jazyka a jiné aktivity. (InBáze, z.s., Neuveden)

1.2.6 Adaptačně integrační kurzy a občanství

Informace o adaptačně-integračních kurzech lze nalézt na stránkách SUZMV, kde se lze dočíst, že tyto kurzy jsou pro cizince, kterým bylo uděleno povolení k dlouhodobému pobytu dle § 42 nebo § 45 dle zákona č. 326/1999 Sb., a ty, kterým bylo uděleno povolení k trvalému pobytu § 66 nebo § 67 toho samého zákona. (SUZMV, Neuveden d) Zároveň se zde píše, že povinnost zúčastnit se platí pouze pro cizince, kterým povolení k pobytu byla vydána od 1.1. 2021. Tyto kurzy se tedy nevztahují Ukrajince, kteří jsou držiteli dočasné ochrany.

V rámci tohoto intenzivního, čtyřhodinového kurzu se cizinci dozvídají užitečné informace o pobytu v ČR, o kultuře a hodnotách, které zde máme, přičemž kurz probíhá v češtině, a je tlumočen do různých jazyků dle potřeby. (Tamtéž) Dále se lze dočíst, že kurz musí být absolvován do jednoho roku od převzetí průkazu o povolení k pobytu, a za nedostavení se na kurz hrozí pokuta ve

výši až 10 000Kč. Lze tedy říct, že vládě záleží na tom, aby cizinci tyto kurzy absolvovali, a měli tak možnost lépe se integrovat. Kurz si však cizinci hradí sami, a stojí 1500Kč. (Tamtéž)

Do procesu integrace bude patřit také získání českého občanství. Dle Integrovaného centra Praha je to „*nejvyšší stupeň integrace do české společnosti.*“ (ICP, Neuveden) Podmínek pro získání českého občanství pro cizince je několik:

- cizinec musí být vlastníkem oprávnění k trvalému pobytu po určitou dobu – EU cizinec 3 roky, cizinec mimo EU 5 let, cizinec mající trvalý pobyt, a celkově byl legálně na území ČR po dobu minimálně 10 let;
- cizinec musí být na území ČR nepřetržitě;
- musí prokázat svou znalost českého jazyka na úrovni B1, a také složit zkoušku z reálií (je zde i několik výjimek);
- za poslední 3 roky k podání žádosti cizinec neporušil povinnosti vyplývající ze zákonů, hlavně věci, jako placení daní, pojištění, poplatky apod.
- cizinec musí doložit své příjmy a jejich zdroje (ne, pokud je cizinec mladší 18 let);
- cizinec v posledních 3 letech k podání žádosti zásadně nezatěžoval systém sociální podpory a podpory v hmotné nouzi. (Tamtéž)

2. Legislativa a politika integrace cizinců

V této kapitole se budu zabývat legislativou a dokumenty souvisejícími s integrací cizinců v ČR. V důsledku imigrace do hostitelských zemí jsou tyto země přinuceny vypořádat se s větším či menším množstvím cizinců, kteří se nějakým způsobem liší od „domácí“ populace. (Rákoczyová, Trbola, Hofírek et al., 2009) Tollarová (2006) říká, že způsob integrace ve státě je závislý např. na historii daného státu, tradicích, politice uvnitř státu nebo členstvím v různých nadnárodních celcích. Dále píše, že nástroje na integraci tak mohou být v rámci těchto kontextů i nástroje separační či asimilační, protože odpovídají představám daného státu o vnitřní soudržnosti.

2.1 Strategie a dokumenty

2.1.1 Strategie migrační politiky ČR

Strategie migrační politiky České republiky popisuje 7 zásad, kterými se má ČR řídit v otázkách migrace, a jakým způsobem tyto zásady bude dodržovat. (MVČR, Neuveden j)

- První zásada souvisí s **integrací**, v rámci které ČR zajistí obyvatelům klidné soužití s cizinci, a bude předcházet negativním jevům spojeným s migrací. Toho by se mělo dosáhnout např. skrze Koncepci integrace cizinců a Státní integrační program (SIP), rozvojem CPIC, či informováním cizinců i veřejnosti o migraci.
- Druhá zásada se zabývá **nelegální migrací a návratovou politikou**. ČR se skrze pobytové kontroly, vyšší mezinárodní spolupráci v oblasti obchodování s lidmi a převaděčství, a potlačování dalších nelegálních činností souvisejících s migrací, postará o zajištění bezpečí svým občanům v těchto problémech.
- Dle třetí zásady má ČR mít účinný **azylový systém** nejen pro stav normální migrace, ale také pro nárazové, velké migrační vlny. Také má ČR dodržovat mezinárodní a unijní programy, a závazky související s MO či přesídlením.
- Čtvrtá zásada mluví o ovlivňování **vnější dimenze migrační politiky**. To obsahuje podporu uprchlíků v zahraničí a zemích, do kterých uprchlíci migrují, a zároveň zabraňování vzniku dalších migračních toků. Tyto cíle se realizují pomocí programů, jako je např. MEDEVAC či Program Ministerstva vnitra na asistenci uprchlíkům v regionech původu a prevenci velkých migračních pohybů.
- V páté zásadě se píše o **volném pohybu osob v EU a o schengenské spolupráci**, přičemž zde jde o zachování volnosti tohoto pohybu, a zachování pravidel v rámci Schengenu.
- Šestá zásada se zabývá **legální migrací**. ČR má podporovat migraci výhodnou pro stát a občany např. tvorbou programů pro cizince, o

které má ČR zájem, či úpravou podmínek vstupu a pobytu dle potřeb státu.

- Sedmá zásada se týká **mezinárodních a evropských závazků ČR v oblasti migrace**. To obsahuje mimo jiné účast ČR ve věcech migrace na unijní úrovni a solidaritu vůči ostatním státům EU.

Na zásadách lze vidět, jaký přístup má ČR k cizincům. Jsou zde upřednostňovány zájmy občanů ČR a státu obecně. Zároveň se ale myslí i na to, aby zde byl systém, který dokáže přichozím migrantům pomoci, a je zde snaha o redukci negativních a nelegálních jevů, které s sebou může migrace nést.

2.1.2 Státní integrační program

SIP je obecně zakotven v zákoně č. 325/1999 Sb. o azylu, kde se se píše, že je cílen na azylanty a držitele doplňkové ochrany, přičemž se těmto lidem poskytuje pomoc při integraci do společnosti v těchto oblastech: ekonomická soběstačnost, bydlení, vzdělávání, zdravotní a sociální péče, porozumění české společnosti a pomoc při učení české jazyka. (Zákon č. 325/1999 Sb.) Dále z legislativy týkající se SIP je zde Usnesení vlády ČR ze dne 20. listopadu 2015 č. 954 o státním integračním programu pro osoby s udělenou mezinárodní ochranou v roce 2016 a v letech následujících a Usnesení vlády ČR ze dne 16. ledna 2017 č. 36 o změně usnesení vlády ze dne 20. listopadu 2015 č. 954, o státním integračním programu pro osoby s udělenou mezinárodní ochranou v roce 2016 a v letech následujících.

V Usnesení č. 36 se píše, že MV poskytne dotace a finanční prostředky obcím na podporu oprávněných osob (oprávněné osoby jsou takové, které mají azyl či doplňkovou ochranu) v oblasti bydlení, pobytu v zařízeních sociálních služeb a na rozvoj infrastruktury obcí. (Vláda ČR, 2017) Usnesení č. 36 dále říká, že MV poskytne finance na integraci oprávněných osob v integračních azylových střediscích, v místě trvalého umístění v obci, a v rámci individuálního integračního plánu v již zmíněných oblastech (ekonomická soběstačnost, bydlení atd.). Nyní ve zkratce proberu, jak konkrétně vypadá podpora v těchto oblastech dle Usnesení č. 36:

- v oblasti bydlení se jedná např. vyjednání bydlení jako takového, uhrazení nákladů za stěhování, nájemného (omezeně) či zaplacení za určité potřebné vybavení bytu;
- v oblasti zaměstnání jde o asistenci např. při jednání s Úřady práce, hledání zaměstnání nebo při zajištění rekvalifikačních a jiných kurzů, zlepšujících podmínky na trhu práce pro klienta;
- v oblasti vzdělávání poskytuje program asistenci hlavně při zprostředkování vzdělávání od mateřské až po vysoké školy, pomoc v procesu nostrifikace či s kroužky pro děti;
- v sociální oblasti se jedná především o asistenci při podávání žádostí o dávky;
- ve zdravotní oblasti se pomoc realizuje zejména při registraci u pojišťoven a lékařů, při docházení přímo na schůzky k lékaři a při nákupu zdravotních pomůcek. (Tamtéž)

Také se v Usnesení č. 36 píše, že mimo tyto služby mají osoby v programu přístup k tlumočnickům, kteří jim mohou pomoci jednat s úřady a institucemi. Další důležitou částí programu je také intenzivní kurz českého jazyka zajišťovaný Ministerstvem mládeže, školství a tělovýchovy s časovou dotací 400 hodin, který je bezplatný. Tamtéž je psáno o tom, že MVČR v rámci programu dává poskytovateli integračních služeb peníze, jejichž část může osoba v programu využít na podporu ve výše zmíněných oblastech; konkrétně je tato částka pro 1 osobu 120 000 Kč. Rozsah podpory při integraci poskytované v rámci programu je tedy rozsáhlý, a týká se oblastí podstatných pro každodenní život.

2.1.3 Koncepce integrace cizinců

Koncepce integrace cizinců (KIC) je dokument související s migrační a integrační politikou ČR, který byl přijat v roce 2000, a je průběžně aktualizován dle vyvíjející se situace. (MPSV, Neuveden b) KIC sice spadá primárně pod MVČR, ale na její realizaci se zde podílejí i další ministerstva, nestátní neziskové organizace a jiné subjekty. (Tamtéž) Zajímavostí je, že KIC se nezaměřuje pouze na cizince, ale také na majoritní společnost. (Tamtéž)

Vláda ČR vydává každoročně Usnesení o Postupu při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců – Ve vzájemném respektu, ve kterém se vypisují konkrétní oblasti integrace, na něž se integrační politika zaměřuje, a také další související informace. (MVČR (L)) Tento dokument je plný informací, proto se pokusím nezabíhat příliš do hloubky stručně vypíšu pouze některé body. Píše se zde, že cílovou skupinou jsou občané třetích zemí, kromě žadatelů o MO a osob s dočasnou ochranou, nicméně osoby s dočasnou ochranou mohou využívat integrační nástroje popsané v dokumentu. Jsou zde vypsány oblasti, ve kterých se provádějí opatření na podporu integrace: oblast znalosti českého jazyka, ekonomické soběstačnosti, orientace cizince ve společnosti, rozvíjení vzájemných vztahů mezi komunitami, integrace na lokální a regionální úrovni, participace cizinců na veřejném životě, informovanost cizinců i majority, prohlubování odborných kompetencí, sociálně-právní ochrana dětí, statistika a koordinace. V rámci těchto oblastí dostávají ministerstva, Český statistický úřad, Úřady práce a další aktéři zadané úkoly pro aktuální rok – v tomto případě 2023. (Tamtéž)

2.2 Zákony

2.2.1 Lex Ukrajina

Lex Ukrajina je název pro soubor několika zákonů souvisejících s Ukrajinci, kteří přišli v důsledku války. (META o.p.s., Neuveden b) První ze zákonů se věnuje dočasné ochraně, právnímu postavení uprchlíků a problematice zdravotní péče; druhý je zaměřen na zaměstnávání uprchlíků, sociální zabezpečení a dětské skupiny; třetí upravuje podmínky týkající se vzdělávání. (Tamtéž) Lex Ukrajina se často upravuje, což je důvod proč v tuto chvíli platí již VI. verze. Konkrétně se Lex Ukrajina skládá z těchto zákonů:

- zákon č. 65/2022 Sb. o některých opatřeních v souvislosti s ozbrojeným konfliktem na území Ukrajiny vyvolaným invazí vojsk Ruské federace;
- zákon č. 66/2022 Sb. o opatřeních v oblasti zaměstnanosti a oblasti sociálního zabezpečení v souvislosti s ozbrojeným konfliktem na území Ukrajiny vyvolaným invazí vojsk Ruské federace;

- zákon č. 67/2022 Sb. o opatřeních v oblasti školství v souvislosti s ozbrojeným konfliktem na území Ukrajiny vyvolaným invazí vojsk Ruské federace. (IRS Czech, 2022)

2.2.2 Další zákony

Některé zákony související s cizinci a jejich integrací jsem již zmiňoval v různých částech práce. Za zmínku určitě ještě stojí zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, kterým se řídí sociální pracovníci. Pokud bychom zašli do extrému, tak se dá říct, že cizinců se týkají všechny zákony ČR, protože pobývají na jejím území. Nicméně v užším pojetí lze vypsat nejdůležitější zákony, které určují zacházení s cizinci a proces jejich integrace. K tomu využiji Úplné Znění č. 1557 – Cizinci, Azyl (2023), ve kterém jsou tyto zákony vypsané. Nebudu zde však vypisovat všechny, ale pokusím se zmínit pouze několik nejdůležitějších, se kterými se podle mě mohou sociální pracovníci nejčastěji potkat:

- Zákon č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů
- Vyhláška č. 429/2010 Sb. stanoví výjimky z povinnosti cizince požádat o vízum nebo povolení k pobytu na místně příslušném zastupitelském úřadu
- Nařízení vlády č. 31/2016 Sb. o prokazování znalosti českého jazyka pro účely získání povolení k trvalému pobytu
- Nařízení vlády č. 215/2017 Sb. o stanovení výjimek z vízové povinnosti a z osvobození od vízové povinnosti
- Vyhláška č. 520/2020 Sb. o provádění adaptačně-integračních kurzů
- Zákon č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti
- Zákon č. 186/2013 Sb. o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů
- Zákon č. 325/1999 Sb. o azylu
- Zákon č. 221/2003 Sb. o dočasné ochraně cizinců
- Sdělení č. 208/1993 Sb. o sjednání úmluvy o právním postavení uprchlíků a Protokolu týkajícího se právního postavení uprchlíků

- Nařízení vlády č 200/2022 Sb. o nepřijatelnosti žádostí občanů třetích zemí o udělení oprávnění k pobytu na území České republiky podávaných na zastupitelských úřadech

3. Metody integrace cizinců

Na metody integrace cizinců lze nahlížet několika způsoby. V této práci budu nejprve mluvit o těchto metodách, jako o metodách sociální práce obecně. Matoušek říká k metodám sociální práce, že „*pod pojmem „metody sociální práce“ rozumí většina západních autorit i našich odborníků postupy vázané:*

- *na cílový subjekt (práce s jednotlivcem, skupinou, rodinou, komunitou atd.);*
- *na jeho aktuální situaci (sociální znevýhodnění na začátku života, předvídatelné a nepředvídatelné sociální události);*
- *na relevantní vztahový kontext (vrstevnická skupina, rodina, organizace);*
- *někdy i na systémové vazby (regionální, národní či nadnárodní sociální politika).“ (Matoušek, 2008:13)*

Jiný pohled na metody sociální práce nabízí Levická (2002), která je rozděluje do několika skupin dle:

- časového hlediska (časového z hlediska vývoje SP)
 - o klasické metody – např. sociální práce s jednotlivcem či se skupinou;
 - o moderní metody – např. sociální management nebo sociální plánování;
- demografického hlediska (např. věk, pohlaví, etnicita)
 - o SP s dětmi, SP s Romy a jiné;
- statusového hlediska (dle postavení klienta ve společnosti)
 - o najdeme zde např. SP s nezaměstnanými nebo SP s migranty;
- podle místa výkonu
 - o patří sem např. terénní SP či ambulantní SP;

- podle druhu vykonávané činnosti/aktivity
 - o různé druhy činností jako sociální poradenství, prevence, krizová intervence, streetwork, posuzování potřeb a jiné.

Definice metod sociální práce lze nalézt mnohem více, což ukazuje na rozmanitost pohledů na tuto problematiku. To bude pravděpodobně ztěžovat sběr dat pro empirickou část, kdy si možná každý informant představí něco trochu odlišného při dotázání na metody, které používá.

3.1 Specifické metody

Zde se pokusím vypsát některé konkrétní metody, které mohou sociální pracovníci při práci s migranty využít. Hofmanová popisuje několik typů sociální práce s uprchlíky, přičemž tyto typy často spadají do výše zmíněných metod sociální práce (konkrétně podle druhu vykonávané činnosti) dle Levické. Hofmanová mluví např. o sociálně právním poradenství, materiální pomoci, doprovázení, volnočasových a vzdělávacích aktivitách či pracovně právním poradenství. (Hofmanová, Neuveden)

Sociální práce s cizinci bude do jisté míry také prací s jednotlivcem pomocí rozhovoru, protože je třeba zjistit, co cizinci chtějí. Pro práci s jednotlivcem (klientem) pomocí rozhovoru poskytuje Kappl (2004:48-63) určitý návod:

- Příprava – před prvním kontaktem – uvědomění si, jestli poskytujeme pomoc či kontrolu;
- Před první konzultací – snaha získat informace o klientovi (avšak nahlížení do dokumentů o klientovi, které vytvořil někdo jiný, může negativně ovlivnit náš pohled na klienta, proto se to nejeví jako nejvhodnější);
- První rozhovor – snaha domluvit se s klientem na určité zakázce pomocí „dojednávání“;

- Určení a popis problému – pomocí různých typů otázek se snažíme porozumět aktuální situaci, která může být zdrojem klientova problému;
- Konstruování možností řešení – pomocí správně kladených otázek podněcujeme klienta k hledání nových možností řešení své situace;
- Tvorba dobrých cílů – je třeba co nejkonkrétněji popsat cíle, kterých chce klient dosáhnout (ty musejí být takové, aby je byl klient schopen uskutečnit), což nám také pomůže sledovat, jestli dochází průběžně k pokroku;
- Ukončení spolupráce s klientem – dobrým ukazatelem pozitivního výsledku spolupráce je naplnění klientovy zakázky a cílů, přičemž užitečné je také, když klient porozumí, jak dokázal svůj problém vyřešit.

Již jsem zmiňoval některé organizace, které pracují s cizinci. Lze předpokládat, že práce s cizinci bude probíhat jak ambulantní, tak i terénní formou. V ambulantní formě klienti docházejí přímo do organizace, kde jsou poskytovány sociální služby, zatímco v terénní formě pracovníci vyrážejí do „terénu“ za klienty. Jelínková (2022) ve své publikaci o terénní sociální práci s migranty popisuje „úkoly“ terénní sociální práce s migranty, ale tyto úkoly velmi působí jako metody, proto je zde vypíšu:

- depistáž;
- mapování terénu;
- předání informací o existenci služeb skrze informační materiály;
- zvyšování informovanosti skrze osobní kontakt;
- poradenství v terénu;
- aktivní vyhledávání a oslovování migrantů sociálně vyloučených, či sociálním vyloučením ohrožených;
- dlouhodobá práce s klienty;
- doprovod do různých institucí.

Lepší náhled do konkrétních metod sociální práce (a s tím souvisejících metod integrace cizinců) by měl nabídnout výzkum, kde nám pracovníci řeknou, jak konkrétně s cizinci pracují.

III. Empirická část

Tato část práce se věnuje výzkumu, který jsem uskutečnil v Integračním centru pro cizince Hradec Králové. Rozdělená je do tří hlavních kapitol, zabývajících se metodikou výzkumu, popisem, interpretací a shrnutím výsledků a reflexí výzkumu.

4. Metodika výzkumu

V této kapitole proberu metodiku výzkumu, což jsou v podstatě technické náležitosti, které se ho týkají. Jsou zde pro přehlednost znovu vypsány hlavní cíl a dílčí cíle výzkumu, na které poté navazuje transformační tabulka, kam jsem připojil indikátory ke každé tazatelské otázce, vztahující se k dílčím cílům. Poté popisuji zvolený výzkumný soubor neboli to, jak jsem vybíral informanty, a jaké jsem nakonec zvolil. Dále je zde popsán průběh šetření, jehož výstupem jsou pořízené rozhovory, se kterými jsem pak pracoval; na to navazuje způsob zpracování těchto získaných dat. Nechybí ani reflexe rizik, kde se pokusím o reflexi výzkumu, a zmíním možné problémy s ním spojené.

4.1 Výzkumné cíle

Hlavním výzkumným cílem bylo zjistit, jak pracovníci Integračního centra pro cizince Hradec Králové hodnotí proces integrace cizinců. Tento cíl je rozdělen do pěti dílčích cílů.

DC1: Zjistit, jaké problémy v rámci procesu integrace pomáhají pracovníci cizincům řešit, a jaké jsou jejich názory na tyto problémy.

DC2: Zjistit, jakou legislativou se pracovníci řídí, a jak hodnotí legislativu týkající se integrace v České republice.

DC3: Zjistit, jakých metod pracovníci centra využívají k podpoře klientů v integraci do společnosti, a jak hodnotí tyto metody.

DC4: Zjistit, jaké služby pracovníci klientům nabízejí v rámci procesu integrace do společnosti, a jak hodnotí tyto služby.

DC5: Zjistit, jak dle pracovníků vypadá integrovaný cizinec neboli jak vypadá výsledek procesu integrace.

4.2 Výzkumná strategie

Jako výzkumnou metodu jsem si zvolil polostrukturovaný rozhovor, protože jsem plánoval provádět výzkum pouze v jedné organizaci, což znamená, že dotazník by nebyl ideální metodou. Hlavní otázky, vztahující se přímo k dílčím výzkumným cílům, jsou všechny otevřené, což dává informantům možnost rozpovídat se nad tématem, samozřejmě i s rizikem, že budou od otázky či tématu místy odbíhat. V rámci rozhovoru jsem pak pokládal různé doplňující otázky, které se většinou vztahovaly k tomu, proč si informant myslí to, co si myslí. Tyto doplňující otázky byly otevřené i uzavřené, dle konkrétní situace a místa v rozhovoru, a pokládal jsem je ani ne tak za účelem naplnění dílčího cíle, jako spíš pro pomocný podklad pro další práci se získanými výsledky.

4.3 Transformační tabulka

Tabulka č. 1: Transformační tabulka

Hlavní cíl: zjistit, jak pracovníci Integračního centra pro cizince Hradec Králové hodnotí proces integrace cizinců.		
Dílčí cíl	Indikátor	Tazatelské otázky
DC1: Zjistit, jaké problémy v rámci procesu integrace pomáhají pracovníci cizincům řešit, a jaké jsou jejich názory na tyto problémy.	Nepříznivé situace	TO1: S jakými nepříznivými situacemi k Vám klienti chodí pro pomoc?
	Souvislost s integrací	TO2: V čem je řešení těchto situací důležité pro

		integraci klientů?
	Názory pracovníků	TO3: Jaké jsou Vaše názory na tyto problémy, kterým cizinci čelí?
DC2: Zjistit, jakou legislativou se pracovníci řídí, a jak hodnotí legislativu týkající se integrace v České republice.	Legislativa spojená s integrací	TO4: Jakými zákony se při integraci cizinců řídíte?
	Státní programy	TO5: Jaké a jak využíváte státní programy pro podporu integrace?
	Hodnocení legislativy	TO6: Jak hodnotíte legislativu v oblasti integrace? Co byste pozměnil/a? Co byste odstranil/a? Co byste neměnil/a?
DC3: Zjistit, jakých metod pracovníci centra využívají k podpoře klientů v integraci do společnosti, a jak hodnotí tyto metody.	Metody podpory integrace	TO7: Jaké metody sociální práce využíváte při práci s klienty v rámci podpory integrace?
	Hodnocení metod	TO8: Jak hodnotíte metody, které používáte k integraci cizinců? Co byste pozměnil/a? Co

		byste odstranil/a? Co byste neměnil/a?
DC4: Zjistit, jaké služby pracovníci klientům nabízejí v rámci procesu integrace do společnosti, a jak hodnotí tyto služby.	Služby pro klienty	TO9: Jaké služby poskytujete klientům?
	Hodnocení služeb	TO10: Jak hodnotíte služby, které poskytujete? Co byste pozměnil/a? Co byste odstranil/a? Co byste neměnil/a?
DC5: Zjistit, jak dle pracovníků vypadá integrovaný cizinec neboli jak vypadá výsledek procesu integrace.	Výsledek procesu integrace	TO11: Jak podle Vás vypadá cizinec, který je plně integrovaný do společnosti?

4.4 Výzkumný soubor

V rámci výzkumu jsem pracoval s poradnou pro cizince v Integročním centru. Centrum má více částí, ale v poradně působí sociální pracovníci, což byla moje cílová skupina pro rozhovory. Pracovníky jsem pro rozhovory upřednostnil z několika důvodů: s pracovníky jsem pracoval v rámci praxí, a tak mi přišlo příhodné dělat s nimi rozhovory, už kvůli tomu, že jsme se znali; u rozhovorů s klienty by mohla být problematická jazyková bariéra, i když tím nechci říct, že by výzkum zaměřený na klienty neměl z tohoto důvodu být prováděn. Jsem si jistý, že pohled klientů na proces integrace by mohl být přínosný v jiných ohledech.

Bohužel jedna sociální pracovnice, se kterou jsem chtěl dělat rozhovor, onemocněla, načež jsem s ní zkoušel domluvit rozhovor jinou cestou než osobním setkáním, ale v důsledku nemoci z toho sešlo. Oslovil jsem tedy zbylé sociální pracovníky, právníčku, která v poradně také pracuje, a poskytuje spíše právní poradenství, a vedoucího centra, který má mnohaletou praxi v práci s cizinci. Celkem mám tedy pět informantů. Mohu říct, že jsem informanty vybíral také podle toho, jak dlouho v centru pracují, a pokud měl potenciální informant dle mého názoru příliš krátkou praxi, tak jsem s ním rozhovor nepořizoval. Informanti jsou označeni jako I1 – I5, a žádné podrobnější údaje o nich neuvádím, což je vysvětleno a odůvodněno v podkapitole 4.7 Reflexe rizik.

4.5 Popis organizace a průběhu šetření

Pracovníky na centru jsem o svém záměru provádět výzkum v rámci bakalářské práce informoval už při praxích, které jsem měl v zimním semestru ve třetím ročníku. Rozhovory jsem však pořizoval až v roce 2024. Informantům jsem nejprve poslal informovaný souhlas, kde je popsáno, kdo výzkum provádí, jaké jsou tematické okruhy výzkumu (hlavní a dílčí cíle), že výzkum probíhá formou rozhovoru, s kým, jak apod. Informanti tedy měli čas se předem seznámit s výzkumem, ale do informovaného souhlasu jsem neuváděl konkrétní tazatelské otázky, aby byl rozhovor spontánnější. Rozhovory byly pořizeny přímo v Integračním centru. Před započítím rozhovoru jsem od informantů vybral podepsané informované souhlasy, a zeptal jsem se jich, jestli mám rozhovor nahrávat na audio záznamník, nebo ho zapisovat do notebooku, načež mi informanti ušetřili práci tím, že jsem rozhovory nahrával, což také vedlo k tomu, že rozhovory trvaly přibližně 30-40 minut. Otázky jsem měl připravené před sebou na notebooku, a v průběhu rozhovoru jsem se doptával podle toho, co informanti říkali.

4.6 Způsob zpracování získaných dat

Nahrané rozhovory jsem přepisoval kvůli větší přehlednosti. Poté jsem využil kódování, k čemuž Trousil a Jašíková píše: „*Kód znamená jednoznačný přepis, jak přiřazovat určitým hodnotám proměnných vhodné symboly.*“ (Trousil,

Jašíková, 2015:95) Dále zmiňují, že „*Postup při analýze sebraných informací tedy jednoduše spočívá v hledání významů, témat, vyjádření, postupů, které jsou identifikovány, resp. nějak okódovány či označeny a následně se vytvoří se vytvoří z příbuzných (podobných) případů nějaké kategorie (...).*“ (Trousil, Jašíková, 2015:139) Prakticky to pak znamená, že jsem v přepsaných rozhovorech pracoval s barevným textem, kdy jsem shodující se odpovědi barevně označoval, abych je tím kategorizoval, a posléze se zaměřoval především na kategorie, kde bylo nejvíce shodujících se odpovědí. Také jsem označoval zajímavé odpovědi k tématu, které jsem však při výstupech z rozhovorů pro dílčí cíle neupřednostňoval. Tyto vyznačené pasáže jsem pak využíval k přímým citacím a k parafrázím při popisu výsledků vycházejících z rozhovorů v kapitole 5.

4.7 Reflexe rizik

Tento výzkum probíhal pouze v jednom pracovišti, čímž se liší od některých jiných výzkumů v bakalářských pracích. „Jedno pracoviště“ by šlo považovat za riziko z hlediska anonymity informantů, kteří se na výzkumu podílejí. Na druhou stranu v jiných výzkumech, kde se výzkum provádí na více pracovištích, bývají uvedeny údaje o informantech, pomocí kterých se, pokud by někdo skutečně chtěl, dá zjistit, o jaké konkrétní pracovníky se jedná, a který pracovník poskytl jaký rozhovor. Pomocí anonymizace údajů, jako „délka praxe v oboru“ či „věk informanta“ již nelze určit konkrétně, kdo poskytl jaký rozhovor. „Jedno pracoviště“ by se dalo považovat za rizikové i z hlediska omezenosti získaných dat, ale myslím si, že zaměření se na jedno pracoviště, které spravuje integraci cizinců v celém kraji, poskytuje náhled na přístup pracovníků této organizace k dané problematice. Chápu také výhodu dělení rozhovorů ve dvou organizacích, a jejich následné porovnávání, i když tam by se pravděpodobně pořizovalo méně rozhovorů na organizaci, namísto více rozhovorů z jednoho pracoviště.

5. Popis, interpretace a shrnutí výsledků

V této kapitole vycházím z rozhovorů s informanty, které obsahují otázky k jednotlivým dílčím cílům. Odpovědi informantů interpretuji v návaznosti na

jednotlivé dílčí cíle. Pod popisem je vždy shrnutí, kde krátce popíší, co bylo z rozhovoru o každém dílčím cíli zjištěno. Na konci kapitoly shrnují hlavní cíl.

5.1 Dílčí cíle a jejich shrnutí

5.1.1 Dílčí cíl 1

DC1: Zjistit, jaké problémy v rámci procesu integrace pomáhají pracovníci cizincům řešit, a jaké jsou jejich názory na tyto problémy.

Informanti zde popisují širokou škálu problémů, kterým cizinci čelí. Shodnou odpovědí zde byla především pomoc v otázce pobytu, jak zmiňuje I1: *„Tak jo, no, tak my z 90 % řešíme problémy v rámci pobytu, takže tu pobytovou legislativu, takže většinou se setkáváme s tím, že prostě klient řeší něco nepříznivého ohledně svého pobytu tady v Česku“*. Pobyt je pro cizince velmi prioritní, jelikož bez něj nemůžou v České republice setrvávat. Mimo to však pomáhají také například se zaměstnáním, ať už se jedná o to, když jsou cizinci oběťmi nějaké mafie či zaměstnavatelů, kteří se k nim nechovají úplně férově, nebo jednoduše chodí pro pomoc s pracovními smlouvami, kterým třeba plně nerozumí. Informanti také zmiňují problematiku rodinného práva, kdy cizinci potřebují pomoci například s věcmi okolo rozvodu, sňatku či okolo dětí. Cizinci čelí i dalším problémům, což I2 popisuje, jako: *„Fakt je to škála jako všeho, všeho možného.“* V některých případech se jedná vyloženě o velmi rizikové sociální vyloučení, kdy se může jednat o závislost na nějaké osobě, která cizince využívá pro vlastní účely, nebo o situace, kdy cizinci v důsledku vyloučení hrozí i újma na zdraví.

Dle informantů je řešení těchto problémů klíčové pro integraci klientů, protože právě skrze jejich řešení dochází k té integraci. I4 to popisuje jako: *„(...) to jsou všechno překážky, který brání tomu začlenění- běžnému začlenění do společnosti, brání nějaké ekonomické soběstačnosti toho člověka, takže vlastně dá se říct, že všechny ty potíže- nebo ty potřeby, požadavky, problémy tvoří takovou mozaiku, která, když se povede vyplnit všechny ty kousky chybějící, tak můžeme říci, že ten proces integrace se daří naplňovat.“* Také se shodují v tom, že umět

jazyk je podstatné pro proces integrace, jak zmiňuje například I5: „(...) *bez toho jazyka- když jsou omezeni jazykově, tak jako se integrujou možná do svý komunity, ale určitě ne do český společnosti, nebo jenom velmi málo.*“ Skrze proces integrace se cizinci učí, jak naše společnost funguje, a podpora a pomoc při řešení problémů, ve který se cizinci neorientují, jim pomáhá lépe těmto problémům porozumět, díky čemuž cizinci při dalším setkání s těmito problémy už lépe vědí, jak se s nimi vypořádat sami. Informanti zmiňují, že tento proces učení vede k vyšší soběstačnosti cizince, a mírní či eliminuje jeho sociální vyloučení.

Názory na problémy, kterým cizinci v naší zemi čelí mají informanti různé, ale je zde jistá shoda v tom, že zákony ohledně pobytu a společenský systém jsou pro cizince složité na zorientování. Například I3 o tom říká, že „(...) *ty pobytovky, ty jsou prostě leckdy systémově daný, no. Ti lidi upadaj do pastí a pastiček ne vždycky vlastní vinou. Nebo, ta míra zavinění je tam prostě někdy velmi nízká (...).* Informanti se také shodují v tom, že problémy klientů jsou v podstatě stejné, jako ty naše, ale cizinci k tomu ještě řeší další věci, jako pobyt či neznalost naší společnosti Cizinci mohou pocházet z velmi odlišné kultury nebo prostředí, proto je důležité, aby měli přístup k informacím, a mohli se dozvědět, jak to v naší společnosti chodí. K tomu napomáhají například adaptačně integrační kurzy, které jsou povinné pro nově příchozí cizince.

5.1.2 Shrnutí dílčího cíle 1

Pracovníci z Integračního centra pomáhají cizincům s problémy z mnoha oblastí, ale vždy se jedná o nějaký konkrétní problém toho daného cizince, i když jsou to převážně otázky pobytu. Řešení těchto problémů vlastně umožňuje integraci jako takovou, protože cizinci, kteří nemají tyto problémy, a jsou soběstační, se mohou integrovat. Stejně by tomu bylo například u jiných cílových skupin, kdy právě práce s těmito skupinami, a zlepšování jejich dovedností, či pouhá pomoc s řešením toho, co je zrovna trápí, jim může umožnit se resocializovat. Informanti považují systém, nastavení společnosti a zákony za hlavní příčiny těchto problémů.

5.1.3 Dílčí cíl 2

DC2: Zjistit, jakou legislativou se pracovníci řídí, a jak hodnotí legislativu týkající se integrace v České republice.

Informanti se zde shodují v tom, že využívají hlavně zákon o pobytu cizinců, zákon o zaměstnanosti, zákoník práce a Lex Ukrajina. To jsou nějaké konkrétní zákony, ale informanti také říkají, že na to lze nahlížet i obecněji, jak zmiňuje například I4: „*Tak obecně pro cizince platí český právní systém, jako pro všechny obyvatele České republiky (...)*“ Zákony, kterými se pracovníci řídí závisejí na konkrétních potřebách klientů – na tom, co klienti zrovna potřebují řešit, což znamená, že to může být například také zákon o hmotné nouzi či o státní sociální podpoře. I1 zmiňuje také „*zákon o sociálních službách 108/2006*“, který nechybí v žádné sociální službě. Zajímavé je, že zákon o azylu dle informantů není v dnešní době až tak využíván, což je dáno uprchlickou vlnou přicházející v důsledku války na Ukrajině. Mimo zmíněné je zde na vyšší úrovni také například právo Evropské unie, mezinárodní smlouvy, Listina či Ústava, ale nelze říct, že by do nich pracovníci nahlíželi velmi často.

Pro podporu integrace cizinců využívají pracovníci několik různých programů. I5 zmiňuje, že využívají například „*(...) Státní integrační program pro osoby s udělenou doplňkovou ochranou nebo azylem.*“ a „*(...) AMIF, který jde skrz Ministerstvo vnitra (...)*“. O Státním integračním programu I2 říká, že pro cizince, kteří dostali azyl či doplňkovou ochranu tento program „*(...) zařizuje všechno od A do Z, trvá rok, a jsou tam na to i finanční prostředky pro toho dotyčného, jo, že se mu fakt pomůže, když potřebuje, tak se mu pomůže zařídit bydlení, a nejenom zařídit, i vybavit, jo. Má k tomu- má v tom kurzy českýho jazyka (...)*“. Také však k cizinci, který by využíval tento program, dodává, že „*Musí tam bejt jeho aktivita, nesmí on být pasivní.*“. Když se vrátíme k AMIFU, tak se Informanti shodují v tom, že velkou měrou přispívá k podpoře integrace cizinců, například skrze financování různých aktivit, které Centrum může cizincům nabídnout, jako třeba výlety nebo poznávací, seznamovací či vzdělávací akce. Také jsou z něj financovány kurzy českého jazyka, spolupráce

s dobrovolníky, kteří mohou učit klienty Centra češtinu, různí integrační pracovníci, kteří spolupracují se svými přiřazenými komunitami cizinců, a jiné činnosti. Jsou zde i další programy, které vycházejí například z Koncepce integrace cizinců, Evropského sociálního fondu, či jsou přímo realizovány Ministerstvem vnitra. Těch programů je skutečně spousta, z čehož vyplývá, že nelze čerpat ze všech, protože by bylo třeba naplnit jejich různé požadavky, což informanti vnímají, jako určitou nevýhodu, a věc, která jim přiděluje práci.

Co se týče legislativy v oblasti integrace, tak se informanti shodují, že je složitá, nejasná a nepřehledná. I3 k tomu říká: „*Cizinecký zákon? Hodně, hodně složitý. Je to jeden z nejprasečtějších předpisů, které máme, jako snad kromě daňových.*“. To, co jim konkrétně na legislativě nevyhovuje se různí. Příkladem nepřehlednosti je zákon o pobytu cizinců, kde při hledání odpovědi v nějakém paragrafu, procházíte stále další a další paragrafy skrze odkazy, než se doberete toho, co chcete zjistit. Zaměstnanecká karta je také velkým tématem pro informanty, kvůli podmínkám změny zaměstnavatele, kdy z toho cizinec například může ne vlastní vinnou vyjít, jako kdyby pracoval nelegálně, a proti ohlášením v této věci se nelze odvolat. Složitost změny zaměstnání u zaměstnanecké karty se projevuje také rizikem, které I3 popisuje, jako „*(...) zneužívání těch lidí, prostě otročský práce (...)*“, protože možnosti těch lidí jsou omezené nejen právě tím zákonem, ale také jejich nízkou znalostí češtiny, což pak vede k vytváření komunit, které jsou zase snáze zneužitelné. Byl by tedy také na místě větší tlak ze strany legislativy na to, aby se cizinci naučili jazyk. Kvůli celkové nepřehlednosti legislativy, a kvůli jejím častým změnám, musejí pracovníci objíždět komunity (zejména Ukrajinské), a o změnách je informovat, jelikož se informanti shodnou na tom, že cizinec se v této legislativě sám neorientuje. I5 zmiňuje, že zákony jsou „*až zbytečně moc přísný.*“, což by se dalo vyřešit „*(...) nějakou jako mastnou pokutou (...). (...) třeba 20 000 (...)*“ namísto vyhoštění toho člověka, přičemž by ho tato pokuta stejně vyšla levněji, než pokud by řešil letenky a nový proces ohledně pobytu zde. Ke komplikovanosti legislativy říká I4, že „*(...) s tou novelizací, která souvisí zase s nastupující mírou digitalizace a elektronizace i té státní správy, se snad nějakým způsobem zpřehlední (...)*“. Je zde také otázka

toho, co se stane s Ukrajinci, kteří se rozhodnou zde zůstat po skončení dočasné ochrany, protože, jak dodává I4, „(...) *tak pokud by měli rázem přejít do jiného pobytového statusu (...), tak ten systém by vůbec nebyl schopný to zvládnout.*

5.1.4 Shrnutí dílčího cíle 2

Pracovníci nejčastěji využívají zákon o pobytu cizinců, zákon o zaměstnanosti a Lex Ukrajina. Mimo to však využívají ty zákony, které souvisejí s potřebami cizinců. Integrace je podporována mnoha programy, z nichž určitě stojí za zmínku Státní integrační program a AMIF, které buď poskytují přímou finanční pomoc, nebo financují integrační aktivity, kterých se cizinci mohou účastnit. Legislativa se pracovníkům zdá složitá, či dokonce jistými způsoby ubližující cizinců, a navrhuje řešení, jak by se tomu dalo předcházet, nebo jak by se to dalo zmírnit.

5.1.5 Dílčí cíl 3

DC3: Zjistit, jakých metod pracovníci centra využívají k podpoře klientů v integraci do společnosti, a jak hodnotí tyto metody.

Pracovníci na Centru pracují s klienty individuálně, a pomáhají jim řešit jejich konkrétní problémy, ale řídí se při tom standardy kvality sociálních služeb. S klienty pracují formou rozhovoru. Nelze tu práci vykonávat podle nějaké předlohy, protože každý klient má trochu jinou zakázku, nebo jiné okolnosti své zakázky. I4 k tomuhle říká, že je třeba „(...) *zjistit situaci toho klienta, v jaký se nachází, jestli tam vůbec je ale v nějaký nepříznivý sociální situaci (...)*“. Informanti se shodují v tom, že hlavním cílem jejich práce s klienty je zvýšení jejich soběstačnosti, zplnomocnění a zkompetentnění, ale je nutné to přizpůsobit tomu konkrétnímu klientovi, protože jinou míru soběstačnosti bude mít například cizinec senior a cizinec, který je po škole, a chtěl by pracovat. Také se shodují v tom, že využívají přístup orientovaný na úkoly. I1 zmiňuje: „(...) *děláme individuální plány, že prostě si stanovujeme nějaký cíle, a ty potom jako naplňujeme, ale zároveň třeba i právě je mi třeba hodně blízky ten Rogersovský přístup, že přístup orientovaný na klienta (...)*“. Podotknu, že Rogersovský

přístup je zmíněn pouze touto informantkou. Informanti mluví také o několika dalších konkrétních metodách integrace, jako asistence na různých institucích, nácvik a zlepšení dovedností klientů či přetlumočení v různých situacích. S klienty navazují pracovníci spolupráci několika způsoby: buď na ně klienti dostanou kontakt od nějaké instituce nebo od komunity cizinců, nebo je mohou klienti najít pomocí letáčků, které pracovníci nechávají například na OAMPU, anebo se mohou s pracovníky spojit při příležitosti, kdy pracovníci dojíždějí na detašovaná pracoviště. Spolupráci s klientem ukončují pracovníci nejčastěji, když je splněn stanovený cíl neboli, když už je klient nepotřebuje. Někdy se stane, že s klientem navazují dlouhodobou spolupráci, ale většinou se snaží cíl stanovit tak, aby ho šlo splnit už při té první schůzce.

Informanti se z velké části shodují na tom, že jiné metody by se pro tuto práci s klienty nehodily, nebo je nenapadají, jak říká například I2 „(...) *mě nenapadaj úplně další možnosti, jak jinak s těma klientama pracovat. (...) nevím, jak jinak bysme mu mohli jako líp pomoci v tom smyslu.*“. Zase to souvisí s tím, že je třeba zjistit konkrétní situaci toho klienta, proto se volí individuální přístup metodou rozhovoru. Práce s jednotlivcem může být pozitivní i v tom smyslu, že se klient více otevře o svých potřebách, než kdyby byl ve skupině. Ve skupině či s komunitou lze provádět spíše informační činnost. I3 říká o přístupu orientovaném na úkoly: „*Já si myslím, že opravdu jako postupovat podle toho, co je jako životním cílem těch lidí, není špatně.*“. Cíle, které pracovníci s klienty stanovují se řídí přáními klientů, protože by bylo nerozumné například snažit se klientovi zachraňovat pobytové oprávnění, pokud o to nestojí, a raději by situaci neřešil, a počkal na jeho zrušení. I5 se také shoduje v tom, že neví, jaké jiné metody by se pro práci hodily, načež ty, které využívá, hodnotí „(...) *asi dobře.*“. Na druhou stranu však dodává, že „(...) *jsou jako svazující, to stanovování cílů.*“, protože „(...) *nám to přiděluje jako hodně administrativy.*“, což „(...) *nás omezuje potom v tom času, kolik máme skutečně na klienta (...).*“. Mít více času na klienta je také věc, kterou by uvítali i další informanti, třeba i za přítomnosti tlumočnicka, aby se s klientem lépe pochopili.

5.1.6 Shrnutí dílčího cíle 3

Pracovníci centra využívají individuální přístup pro práci s klienty, kdy pomocí rozhovoru zjišťují potřeby klientů, a snaží se formulovat cíle, které můžou klienti naplnit. To vede ke zplnomocňování klientů, a k tomu, že již sociální služby nebudou potřebovat. Metody pracovníci hodnotí pozitivně ve smyslu, že je nenapadá, jak jinak by se dalo s klienty pracovat, což odůvodňují několika argumenty. Jedna věc, kterou by rádi změnili, i když neříkají konkrétně jak, je, aby měli více času na práci s klienty.

5.1.7 Dílčí cíl 4

DC4: Zjistit, jaké služby pracovníci klientům nabízejí v rámci procesu integrace do společnosti, a jak hodnotí tyto služby.

Služby, které informanti v rámci cizinecké poradny poskytují, zahrnují hlavně sociálně-právní poradenství, které se týká různých oblastí života, podle toho, co cizinec zrovna řeší. Jako centrum mají však také „(...) *jazykový kurzy, multikulturní aktivity, tlumočení asistence, doprovody, dobrovolnictví (...)*“, jak zmiňuje I4. Na tom se shodnou i ostatní informanti, ale přidávají k tomu ještě také služby psycholožky, která na centru pracuje, a adaptačně-integrační kurzy, jež cizinci mohou absolvovat, i když v dnešní době nejsou příliš využívané, protože cizinců, kteří nejsou Ukrajinci je opravdu málo. Je také dobré poznamenat, že Integrační centrum spadá pod charitu, která poskytuje mnoho dalších jiných služeb. Toho mohou pracovníci využít, pokud jim připadá, že by klient potřeboval jinou formu pomoci se svými problémy. Toto celorepublikové pokrytí tedy umožňuje například určitou provázanost s klienty, i pokud se nepohybují zrovna v Královéhradeckém kraji.

Informanti se shodují v tom, že tyto služby, které poskytují, hodnotí kladně, a to z různých důvodů. Například I1 kladně hodnotí především ty socio-kulturní aktivity, na kterých se cizinci mohou podílet, protože pak ten cizinec „(...) *má šanci se prostě takhle propojit s těmi ostatními cizinci, a to si myslím, že je právě taky hrozně důležitý pro tu integraci (...)*“. Na tyto aktivity mají často

přístup také Češi, což znamená, že integrace zde probíhá oboustranně. I5 zase vyzdvihuje fakt, že Integrační centrum nespadá pod SUZ, což má za následek to, že „(...) *jsme o dost víc flexibilnější, takže hodnotím je dobře.*“ Pracovníci také dostávají zpětnou vazbu od klientů, takže vědí, že jejich služby, jmenovitě například kurzy českého jazyka zdarma, jsou klienty oceňovány. I2 však říká, že u některých služeb, tím, že jsou poskytovány zdarma, vznikají u lidí negativní představy o těchto službách: „(...) *dost lidí to vnímá jako „Je to kvalitní? fakt mně pomůžou, když je to zdarma?“ (...)*“, takže by byla pro udělat některé služby placené, ne kvůli finančnímu zisku, ale právě kvůli odbourání těchto představ. Integrační centrum funguje už relativně dlouhou dobu, takže pracovníci mohou při poskytování služeb čerpat a inspirovat se z historie různých programů a projektů, které centrum uskutečnilo. Pozitivně hodnotí taky atmosféru a přístup ke klientům, i když někdy je třeba si lépe vymezit hranice, aby klienti například docházeli skutečně pouze v době, kdy jsou objednaní. Další věc, kterou by pracovníci rádi změnili, je lepší způsob informování klientů o zmíněných socio-kulturních aktivitách, protože se stává, že se například uspořádá výlet, ale stále tam zbývají volná místa kvůli tomu, že se o té akci klienti nedozví.

5.1.8 Shrnutí dílčího cíle 4

Integrační centrum poskytuje celou škálu různých služeb, ale pracovníci, se kterými jsem dělal rozhovory, se zaměřují hlavně na sociální a právní poradenství. Celkově služby hodnotí pozitivně na základě zpětné vazby a zkušeností s integrací klientů. Jsou zde však některé věci, které by rádi změnili, jako například mít některé služby placené.

5.1.9 Dílčí cíl 5

DC5: Zjistit, jak dle pracovníků vypadá integrovaný cizinec neboli jak vypadá výsledek procesu integrace.

Na tom, jak vypadá integrovaný cizinec se informanti se shodují – měl by ovládat jazyk majoritní společnosti, ale ne v tom smyslu, že musí mluvit plynně česky, ale že se dorozumí tam, kde potřebuje, vyřídí si sám záležitosti na úřadech,

u doktora a podobně. Tato soběstačnost je zdůrazňovaná pracovníky ruku v ruce se schopností umět dobře jazyk. Cizinec, který je soběstačný, a nevyžaduje pomoc Integračního centra, je dle pracovníků integrovaný. I3 zmiňuje také „(...) *znalost historie (...)*“ té země, kde se cizinec nachází, protože například cizinci přicházející z bývalého Sovětského svazu často říkají „(...) „*Jo, v 68., to jsme vás osvobodovali.*“ (...)“, jelikož nechápou ten náš pohled na tuto událost, ale znají to pouze ze své strany, jak se to vypráví v jejich zemi. I4 říká, že kromě zmíněné schopnosti ovládat jazyk a být soběstačný můžou různí cizinci dosáhnout různé úrovně integrace, což závisí „(...) *na věku toho člověka, když sem přijde, na jeho schopnostech, možnostech, dovednostech, takže úplně si udělat obraz takového ideálně integrovaného cizince... Jde to, jo, ale je to zase nějaká taková konstrukce (...)*“. To dává smysl, protože například cizinec senior, který už nebude příliš mobilní, nebude chodit do práce, a s majoritní společností se příliš vídat nebude, a třeba bude závislý na nějaké pomocné sociální službě, se nebude moct integrovat do takové míry, jako mladý, zdravý cizinec, který pracuje.

5.1.10 Shrnutí Dílčího cíle 5

Tento cíl je velmi krátký, protože obsahuje pouze jednu tazatelskou otázku, v rámci které jsem se snažil zjistit názor pracovníků na to, jak vypadá integrovaný cizinec, a proč si myslí, že vypadá zrovna tak, jak si to myslí. Integrovaný cizinec tedy ovládá jazyk, je soběstačný, zná historii té země, do které přišel, ale chápeme, že u každého cizince bude tato míra integrace jinak naplnitelná.

5.2 Shrnutí hlavního cíle

Hlavní cíl: zjistit, jak pracovníci Integračního centra pro cizince Hradec Králové hodnotí proces integrace cizinců.

Proces integrace byl pracovníky hodnocen z několika úhlů. Jmenovitě byla hodnocena legislativa, kterou se pracovníci řídí při práci s klienty, metody, které využívají a služby, které poskytují. Také jsem se rozhodl věnovat dílčí cíl problémům, které pracovníci pomáhají řešit, protože si myslím, že to úzce souvisí

s ostatními dílčími cíli. Pátý dílčí cíl pojednává o výsledku integrace, abychom měli představu o tom, jak by tedy mohl vypadat integrovaný cizinec. To je myslím si důležité, už kvůli tomu, že se to zařízení, kde výzkum probíhá, jmenuje Integrační centrum.

Pracovníci pomáhají v rámci poradenství cizincům řešit problémy z různých oblastí, jako například pobytová oprávnění, hledání zaměstnání, hledání bydlení, zajišťování finanční pomoci, buď skrze dávky či různé programy, které pomoc financují, poradenství, týkající se vykořisťování v zaměstnání, či v rámci závislosti na nějakém prostředníkovi atd. Cizinci sem přicházejí z jiného prostředí, a nevědí, jak naše společnost funguje, jaká máme pravidla a povinnosti, což způsobuje, že se mohou dostat do rizikových situací. Klíčové k vyvarování se těmto situacím, je umět jazyk majoritní společnosti, protože cizinec, který se dorozumí, získává alespoň základní úroveň soběstačnosti, a může si sám poradit v mnoha ohledech běžného života.

Z legislativy v oblasti integrace využívají pracovníci hlavně zákon o pobytu cizinců, zákon o zaměstnanosti a Lex Ukrajina, přičemž zákon o azylu je sice také relevantní cizinecký zákon, ale žadatelů o azyl máme v dnešní době málo. Z programů podporujících integraci je třeba zmínit především Státní integrační program a AMIF, které se jeví jako nejvyužívanější. Tyto programy poskytují finanční podporu pro různé aktivity umožňující lepší integraci cizinců do společnosti. Z hodnocených oblastí hodnotí pracovníci legislativu nejvíce negativně. Připadá jim zbytečně složitá, nepřehledná, někdy i nepřátelská vůči cizincům, ale nabízejí či doufají v určité možnosti, kterými by se dala tato situace zlepšit.

Jako metody využívají pracovníci individuální přístup práce s klientem pomocí rozhovoru, kdy se snaží zjistit klientovu nepříznivou situaci, doptávají se na okolnosti, a formulují plán práce, dílčí úkoly a cíle, jejichž řešením se klient může dobrat zlepšení své situace. Nabízejí také doprovody do institucí, asistenci apod. Klienti většinou docházejí za pracovníky buď přímo do centra nebo na nějaká detašovaná pracoviště, a mohou je kontaktovat i skrze letáčky, které

pracovníci zanechávají v místech, kde se klienti pohybují. Tyto metody pracovníci hodnotí jako dobré v tom smyslu, že je nenapadá, jak jinak by mohli s těmi klienty pracovat v rámci poradenství. Při rozhovoru jeden na jednoho mají možnost zjistit potřebné informace o tom konkrétním klientovi, zatímco například při práci se skupinou by se soustředili spíše na informační činnost. Na druhou stranu toto formulování cílů může být velmi časově náročné, což je věc, která pracovníkům nevyhovuje.

Již jsem zmiňoval, že pracovníci poskytují klientům poradenství. Integroční centrum však má spoustu dalších služeb, jako například jazykové kurzy či různé akce a aktivity pro cizince. Služby, které poskytují byly pracovníky hodnoceny nejpozitivněji, což zakládají nejen na pozitivní zpětné vazbě od klientů, ale například i na dlouholetých zkušenostech práce s cizinci, kdy mohou sledovat, jaký dopad jejich práce má na životy cizinců. Je zde pár věcí, které by rádi změnili, jako je lepší vymezení hranic při práci s klienty, a mít některé služby placené, aby klienti neměli podezření, že se jim zadarmo nedostane kvalitní pomoci.

Výsledkem procesu integrace je integrovaný cizinec, který se dle pracovníků vyznačuje hlavně soběstačností a schopností domluvit se. Dozvěděli jsme se však, že každý cizinec může být pouze tak integrovaný, jak mu to dovolí jeho situace, například v závislosti na věku.

Závěr

Práce se zaměřovala na proces integrace cizinců v Integrovaném centru pro cizince Hradec Králové. Nejdříve jsem se věnoval problematice integrace v teoretické části, která sloužila jako teoretický základ pro výzkum v empirické části. Snažil jsem se probrat podstatné stránky integrace od základních pojmů, přes různá pobytová oprávnění, která musejí cizinci řešit, pokud chtějí přetrvávat v České republice, přes další, méně viditelné aspekty integrace, jako například její psychologické dopady či její různé dimenze, přes legislativu, která určuje právní rámec integrace a jejích aktérů, až po metody, které pracovníci využívají, i když tam jsem dával větší prostor samotným odpovědím informantů. Na teoretickou část navazovala část empirická, kde jsem zpracovával rozhovory s pracovníky Integrovaného centra, kteří se podíleli na výzkumu.

Rozdělení hlavního cíle na zvolených 5 dílčích cílů mi přijde dobré. Dílčí cíle na sebe logicky navazují, protože začínají u problémů klientů, což nám pomůže se zorientovat v tom, čeho se pak týkají další dílčí cíle. Legislativa, metody i služby jsou navzájem propojené právě i s těmito problémy. V rámci legislativy můžeme zjistit, v jakém zákonném rozhraní pracovníci fungují, u metod zjišťujeme, jak pracují, a z poskytovaných služeb vyplyne, v jakých oblastech jsou tyto metody poskytovány. Poslední dílčí cíl je také pomyslným konečným cílem integrace.

První dílčí cíl se podle mě podařilo naplnit, jelikož jsme zjistili, jaké problémy pracovníci pomáhají řešit, a jaké jsou jejich názory na tyto problémy. Názory pracovníků mě u tohoto cíle zajímaly, protože v podstatě otevírají cestu k dalším dílčím cílům, hlavně k legislativě. Už z názorů na problémy klientů se pracovníci mohou zamýšlet nad příčinami těchto nepříznivých situací, přičemž tyto příčiny mohou být jak na straně klientů, tak na straně společnosti nebo legislativy. Také zde byla otázka na to, jak vlastně řešení klientových problémů přispívá k integraci toho klienta do společnosti. Dal jsem ji tam, protože mi přišla logická v tom smyslu, že když se jedná o Integrované centrum, tak pravděpodobně bude v rámci práce s klienty docházet k integraci.

Druhý dílčí cíl, týkající se legislativy, je podstatný pro proces integrace tím, že ukazuje rámec, ve kterém pracovníci vykonávají svou činnost. Je nejvíce vzdálený dosahu pracovníků, mohou ho nejméně ovlivnit. Zde jsem předpokládal nejvíce frustrace ze strany pracovníků právě z těchto důvodů, což se potvrdilo. Pracovníci sdělili, jakými zákony se řídí, a jak je hodnotí. Také jsem sem přidal část o státních integračních programech, i když se úplně nejedná o legislativu, ale spíše o nějaké politické nastavení vůči cizincům (kdyby programy nebyly nebo by byly nastavené proti cizincům, tak to o něčem vypovídá). V odpovědích na otázku o programech zaznívaly různé, nejen státní, ale i evropské, či naopak krajské, takže musím říct, že jsem to pravděpodobně mohl formulovat lépe, anebo otázku vypustit úplně. Myslím ale, že dílčí cíl o legislativě se naplnit podařilo.

Třetí dílčí cíl, zaměřený na metody, se podle mě naplnit podařilo. Již jsem zmiňoval v teoretické části, že metody jsou velmi široký pojem, a že proto bude zajímavé slyšet odpovědi informantů. Trochu jsem se obával, že se odpovědi příliš metod týkat nebudou, protože si myslím, že se jedná spíše o teoretickou oblast znalostí, a tudíž ne o něco, nad čím se pracovníci v praxi příliš zamýšlí, nebo co řeší. Dostal jsem však uspokojivé odpovědi, takže jsem rád. Slabinou zde je to, že výzkum byl prováděn se třemi sociálními pracovníky z pěti informantů, ale všichni informanti poskytují nějakou formu poradenství, většinou sociální.

Čtvrtým dílčím cílem bylo zjistit, jaké služby pracovníci nabízejí, a jejich hodnocení těchto služeb. Myslím, že se tento cíl naplnit podařilo; služby centra jsou nedílnou součástí procesu integrace, a prolínají se se zbylými cíli, které pracovníci hodnotili.

Pátý dílčí cíl, zabývající se tím, jak vypadá integrovaný cizinec, možná není tak úplně hodnotící, a v podstatě se, jak jsme zjistili, zabývá spíše nějakou ideální představou integrovaného cizince, ale i přesto si myslím, že pod hlavní cíl patří. Je to výsledek procesu integrace, a proto jsem ho sem zařadil. Myslím si, že poskytnuté odpovědi pracovníků tento cíl naplňují.

Zvolenou metodu bych neměnil. Kvalitativní výzkum má určitě své nevýhody, jako například plánování času rozhovoru, doufání, že informanti zrovna nebudou třeba na dovolené apod., ale umožňuje také například doptávání se více do hloubky tématu, což si myslím, že jsem využil. Zpětně můžu reflektovat, že pořizovat rozhovor není zas tak jednoduché, i když si člověk připraví otázky, a třeba i doplňující otázky. Během rozhovoru je třeba vnímat, co informant říká, a doptávání se může sklouzávat až k neprofesionálním otázkám, které jsou zavádějící, a nejsou úplně nestranné. Také, pokud informant neví nebo si není jistý, jak je otázka myšlena, tak v rámci vysvětlování mu můžeme napovědět možné odpovědi, což není správně. Tohle se mi občas při rozhovorech dělo.

Řekl bych, že výsledky výzkumu jsou ve velké míře v souladu s teoretickou částí práce, ale musím zdůraznit, že v teoretické části jsem se snažil příliš nehodnotit. Z odpovědí informantů je vidět, jak konkrétně vypadají dimenze integrace, o kterých jsem psal v teoretické části. Ve strukturální dimenzi získávají cizinci práva a přístup ke společenským institucím; zde se dá mluvit o pobytovém právu, které, jak jsme viděli v odpovědích, je pro cizince značně nejisté – mohou jej snadno ztratit, někdy i ne vlastní vinou. Pokud nemají cizinci jistotu, že zde mohou dlouhodobě setrávat, tak se dá předpokládat, že se budou hůře integrovat. Souvisí s tím také přístup na pracovní trh, kde si cizinci v ideálním případě najdou práci, pro kterou jsou kvalifikovaní, a která je bude naplňovat. Kulturní dimenze je dobře viditelná skrze pochopení pravidel, čemuž pracovníci napomáhají poradenstvím. Interaktivní dimenzi lze naplnit například pomocí kurzů a aktivit, které informanti zmiňují. Cizinci mají možnost navázat sociální vazby jak s dalšími cizinci, tak ale hlavně se členy majoritní společnosti, což jim poskytne kontakty, na které se mohou obrátit v případě potřeby. Identifikační dimenze, související s pocitem sounáležitosti, je ve výpovědích informantů dobře patrná hlavně v souvislosti s jazykem. Je poukazováno na to, že pokud se cizinci nenaučí jazyk majoritní společnosti, tak se budou uzavírat do vlastních komunit. Všechny tyto dimenze souvisejí s pátým dílčím cílem, zabývajícím se tím, jak vypadá plně integrovaný cizinec, kde se informanti shodují hlavně v tom, že je soběstačný.

V teoretické části jsem zmiňoval, že v dnešní době sem nejvíce přicházejí Ukrajinci, což není nic překvapivého, ale nečekal jsem, že informanti řeknou, že tyto kurzy se téměř nevyužívají. Ukazuje to, že čtyřhodinový informační kurz o naší kultuře, pravidlech, hodnotách apod. je sice dobrý nápad, ale v tuto chvíli odsunut do pozadí, a nevím, jestli by bylo smysluplné, udělat tyto kurzy povinné i pro Ukrajince, protože jich tu je opravdu mnoho, takže by to bylo pravděpodobně náročné jak časově, tak z hlediska dostatku lidí, kteří by tento kurz vedli.

Přínos práce vnímám v tom, že se zaměřuje na jedno konkrétní Integroční centrum. Chápu, že to má své výhody i nevýhody, ale o tom už jsem mluvil výše. Teoretická část má spíše informační charakter. Nemyslím si, že by byla hodnotící, a dává podklad pro empirickou část tím způsobem, že se čtenář zorientuje v problematice integrace cizinců. Práce může být také přínosná v tom, že cizinci jsou v dnešní době velké téma, a proto by ji mohl ocenit někdo, koho toto téma zajímá. Zajímat ho to ale musí pouze z těch úhlů, ze kterých jsem hlavní cíl probíral. Myslím si, že na proces integrace cizinců by se daly udělat další výzkumy s jinými dílčími cíli, a jinými tazatelskými otázkami. K tématu by se například dalo přistupovat z pohledu klientů, cizinců, kteří procházejí tou integrací, i když by to možná tak nenazvali. Každopádně by se daly zmapovat jejich problémy, jak je řeší, kde vnímají podporu, kde naopak ne apod. Určitě by se také dal výzkum zaměřit třeba jen na určité skupiny cizinců, nejspíše na Ukrajince v kontextu války. Například, jak se s tím vypořádávají, jaké mají plány atd., z čehož by se daly vyvozovat nějaké závěry o jejich integraci. Pravděpodobně by se dal také zkoumat názor společnosti na cizince a jejich integraci, ale už bychom se možná vzdalovali od sociální práce. Pointa je, že tohle téma není zdaleka vyčerpané.

Seznam použité literatury

ASSELIN, O., DUREAU, F., FONCESA, L. et al. 2006. Social Integration of Immigrants with Special Reference to the Local and Spatial Dimension. In: PENNINX, R., BERGER, M., KRAAL, K. (Eds.) *The Dynamics of International Migration and Settlement in Europe. A State of the Art*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 134-170.

BERRY, J., W., KIM, U., MINDE, T. et al. 1987. Comparative Studies of Acculturative Stress. *The International Migration Review*. 21(3), 491–511.

DIAMANT, J. 1995. *Psychologické problémy emigrace*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o.

GRYGAR, J., ČANĚK, M., ČERNÍK, J. 2006. *Vliv kvalifikace na uplatnění a mobilitu na českém trhu práce u migrantů ze třetích zemí*. Praha: Multikulturní centrum Praha.

KALÍKOVÁ, H., S., ČERYCHOVÁ, P. (Eds.) 2020. *Manuál lokální integrace migrantů v České republice*. Praha: Sdružení pro integraci a migraci.

KAPPL, M. 2004. *Metody sociální práce s jednotlivcem*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus.

LEVICKÁ, J. 2002. *Metody sociální práce*. 1. vyd. Bratislava: VeV s.r.o.

MATOUŠEK, O. 2008. *Metody a řízení sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál.

MATOUŠEK, O. 2016. *Slovník sociální práce*. 3. vyd. Praha: Portál.

PRŮCHA, J. 2010. *Interkulturní psychologie*. 3. vyd. Praha: Portál.

PRŮCHA, J., VETEŠKA, J. 2014. *Andragogický slovník – 2., aktualizované a rozšířené vydání*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing.

RÁKOCZYOVÁ, M., TRBOLA, R. HOFÍREK O. et al. 2009. *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. 1. vyd. Praha: SLON.

ROTHFUSZ, J., HORSKÁ, J., DVOŘÁKOVÁ J. et al. 2007. Migrace: Možnosti a problémy související s integrací. In: DVOŘÁKOVÁ, J., HERVERTOVÁ, V., HORSKÁ, J. et al. *Metody sociální práce s imigranty, azylanty a jejich dětmi*. 1. vyd. Praha: Triton.

SMUTEK, M. 2006. *Model řešení problému v sociální práci – systémový pohled*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus.

TRBOLA, R., RÁKOCZYOVÁ, M. (Eds.) 2011. *Institucionální podmínky integrace cizinců v ČR II*. Brno: Barrister & Principal.

TROUSIL, M., JAŠÍKOVÁ, V. 2015. *Úvod do tvorby odborných prací*. Hradec Králové: Gaudeamus.

Úplné Znění č. 1557 – Cizinci, Azyl. 2023. Ostrava: Sagit, a.s.

Žáci s odlišným mateřským jazykem v českých školách. 2011. 1. vyd. Praha: META o.s. – Sdružení pro příležitosti mladých migrantů.

Seznam použitých internetových zdrojů

ANDRLE, J. 2023. „Normální reakce na nenormální situaci“. *Migrace a útek dostávají jedinice pod enormní tlak. Na některé dolehne až po letech* [online]. Praha: Člověk v tísni, o.p.s. [7.11. 2023]. Dostupné z: <https://www.clovekvtsni.cz/migrace-utek-a-psychie-zdravi-9988gp>

HOFMANOVÁ, Y. Neueden. *Sociální práce s uprchlíky a cizinci z pohledu pracovníků nevládních organizací v ČR* [online]. Praha: MPSV. [19.2. 2024]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/hofmanova.pdf/c81a2a86-874d-07d9-b8c5-3c0314f9f890>

InBáze, z.s. Neueden. *Pro cizince a cizinky* [online]. Praha: InBáze, z.s. [15.11. 2023]. Dostupné z: <https://inbaze.cz/>

IOM. Neueden. *Key migration terms* [online]. Geneva: IOM. [29.10. 2023]. Dostupné z: <https://www.iom.int/key-migration-terms>

IRS Czech. 2022. *Co je to Lex Ukrajina?* [online]. Praha: IRS Czech. [16.2. 2024]. Dostupné z: <https://irsczech.com/co-je-to-lex-ukrajina>

JELÍNKOVÁ, M. 2022. *Metodika terénní sociální práce s migranty* [online]. Praha: Sdružení pro integraci a migraci. [23.2. 2024]. Dostupné z: https://www.migrace.com/adm/upload/docs/metodika_web_final_1666612697.pdf

Magistrát hlavního města Prahy. Neueden. *Krajské asistenční centrum pomoci Ukrajinců v Praze* [online]. Praha: Magistrát HMP. [3.11. 2023]. Dostupné z: <https://pomocukrajine.praha.eu/cz/kacpu-v--praze>

META, o.p.s. Neuveden a. *Provedeme Vás češtinou i českým školstvím* [online]. Praha: META, o.p.s. [15.11. 2023]. Dostupné z: <https://meta-ops.eu/cizinci-rodice-deti/jak-vam-muzeme-pomoc/>

META, o.p.s. Neuveden b. *Zákon č. 67/2022 sb. Lex Ukrajina a metodický výklad* [online]. Praha: META, o.p.s. [30.1. 2024]. Dostupné z: <https://inkluzivniskola.cz/zakon-c-67-2022-sb-lex-ukrajina-metodicky-vyklad>

Most pro o.p.s. 2024. *Komplexní služby pro cizince* [online]. Pardubice: Most pro, o.p.s. [9.11. 2023]. Dostupné z: <https://mostpro.cz/>

MPSV. 2023a. *Analýza volných pracovních míst a zaměstnávání cizinců* [online]. Praha: MPSV. [1.12. 2023]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/4552532/Anal%C3%BDza+voln%C3%BDch+pracovni%C3%ADch+m%C3%ADst+s+akcentem+na+cizince.pdf/c3f58d11-6f60-87f2-1c69-e05b4aa7ad89>

MPSV. 2023b. *Pracovní oprávnění* [online]. Praha: MPSV. [16.11. 2023]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/pracovni-opravneni>

MPSV. Neuveden a. *Informace pro zaměstnavatele a cizince v návaznosti na konflikt na Ukrajině* [online]. Praha: MPSV. [29.11. 2023]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/4552532/informace_zamestnavatele_duben_2023.pdf/

MPSV. Neuveden b. *Integrační politika ČR* [online]. Praha: MPSV. [24.1. 2024]. Dostupné z: <https://www.cizinci.cz/zakladni-informace1>

MVČR. 2021a. *Občané třetích zemí* [online]. Praha: MVČR. [1.11. 2023]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/obcane-tretich-zemi.aspx>

MVČR. 2021b. *1. Možnosti pobytu cizinců na území ČR ve vztahu k přístupu na trh práce* [online]. Praha: MVČR. [29.11. 2023]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/moznosti-pobytu-cizincu-ve-vztahu-k-pristupu-na-trh-prace.aspx>

MVČR. 2022. *Postup při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců Ve vzájemném respektu 2023* [online]. Praha: MVČR. [24.1. 2024]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/migrace/soubor/postup-pri-realizaci-kic-v-roce-2023-pdf.aspx>

- MVČR. Neuveden a. *Slovníček pojmů* [online]. Praha: MVČR. [10.11. 2023]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/slovnicek-pojmu.aspx>
- MVČR. Neuveden b. *Informace pro ukrajinské občany na území ČR v návaznosti na ruskou agresi na Ukrajině* [online]. Praha: MVČR. [3.11. 2023]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/informace-pro-obcany-ukrajiny>
- MVČR. Neuveden c. *Seznam Krajských asistenčních center pomoci Ukrajině* [online]. Praha: MVČR. [3.11. 2023]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/seznam-krajskych-asistencnich-center-pomoci-ukrajine.aspx>
- MVČR. Neuveden d. *Vedení odboru azylové a migrační politiky* [online]. Praha: MVČR. [3.11. 2023]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/organizace-oamp.aspx>
- MVČR. Neuveden e. *Dočasná ochrana* [online]. Praha: MVČR. [17.11. 2023]. Dostupné z: <https://frs.gov.cz/docasna-ochrana/>
- MVČR. Neuveden f. *Čtvrtletní zprávy o situaci v oblasti migrace* [online]. Praha: MVČR. [23.11. 2023]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/ctvrtletni-zpravy-o-situaci-v-oblasti-migrace.aspx>
- MVČR. Neuveden g. *Státní humanitární ubytování od 1. 1. 2024* [online]. Praha: MVČR. [11.2. 2024]. Dostupné z: <https://frs.gov.cz/statni-humanitarni-ubytovani-2/>
- MVČR. Neuveden h. *Zaměstnanecká karta* [online]. Praha: MVČR. [29.11. 2023]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/zamestnanecka-karta.aspx>
- MVČR. Neuveden i. *Karta vnitropodnikově převedeného zaměstnance* [online]. Praha: MVČR. [29.11. 2023]. Dostupné z: <https://frs.gov.cz/typy-viz-a-pobytu/obcane-tretich-zemi/dlouhodobě-pobyty/karta-vnitropodnikove-prevedeneho-zamestnance/>
- MVČR. Neuveden j. *Strategie migrační politiky České republiky* [online]. Praha: MVČR. [4.12. 2023]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/migrace/soubor/vytah-ze-strategie-migracni-politiky-cr.aspx>
- OHCHR. Neuveden. *Differentiation between migrants and refugees* [online]. Geneva: OHCHR. [10.11. 2023]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Migration/GlobalCompactMigration/MigrantsAndRefugees.pdf>

- Poradna pro integraci, z.ú. 2017. *O nás* [online]. Praha: Poradna pro integraci, z.ú. [9.11. 2023]. Dostupné z: <https://p-p-i.cz/o-nas/>
- SUZMV. Neuveden a. *Provoz zařízení* [online]. Praha: SUZMV. [31.10. 2023]. Dostupné z: <https://www.suz.cz/co-delame/provoz-zarizeni/>
- SUZMV. Neuveden b. *Centra na podporu integrace cizinců* [online]. Praha: SUZMV. [1.11. 2023]. Dostupné z: <https://www.integracnicentra.cz/>
- SUZMV. Neuveden c. *Koordináční centrum pro cizince v průmyslové zóně Kvasiny* [online]. Praha: SUZMV. [3.11. 2023]. Dostupné z: <https://koordinacnicentrum.cz/>
- SUZMV. Neuveden d. *Adaptačně-integrační kurzy* [online]. Praha: SUZMV. [9.2. 2023]. Dostupné z: <https://www.integracnicentra.cz/aktivity-pro-klienty/#aikurzy>
- ŠAFAŘÍKOVÁ, K., KAVANOVÁ, M., ŠKVRŇÁK, M. et al. 2023. *Integrace uprchlíků na trhu práce a v bydlení* [online]. Praha: PAQ Research, z.ú. [1.12. 2023]. Dostupné z: <https://www.paqresearch.cz/post/uprchlici-posun-jazyk-prace-bydleni>
- TESAŘ, J. 2023. *Druhy pobytů na území České republiky* [online]. Praha: Obecně prospěšná společnost Sirius, o.p.s. [15.11. 2023]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/druhy-pobytu-na-uzemi-ceske-republiky>
- TITĚROVÁ, K. 2010. *Bariéry cizinců na české škole* [online]. Praha: META, o.p.s. [14.2. 2024]. Dostupné z: https://cloud.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/bariery_cizincu_na_ceske_skole.pdf
- TOLLAROVÁ, B. 2006. Integrace cizinců v Česku: pluralita, nebo asimilace? *Biograf*. 39. [online]. [28. 10. 2023]. Dostupné z: <http://www.biograf.org/clanek.php?clanek=v3902>
- URBANOVÁ, A., JADRNÝ, P., GRIM, J. et. al. 2023. *Časová osa: rok ruské války na Ukrajině. Tisíce mrtvých, umučení civilisté, postup vojsk* [online]. Kyjev/Moskva: Český rozhlas. [17.11. 2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/rok-valky-na-ukrajine-rusko-invaze-casova-osa-zelenskyj-putin_2302230620_pek
- Vláda ČR. 2017. *Příloha usnesení vlády ze dne 16. ledna 2017 č. 36* [online]. [5.12. 2023]. Dostupné z: <https://www.integracniprogram.cz/wp-content/uploads/2017/06/p%C5%99%C3%ADloha-usnesen%C3%AD36-2017.pdf>

Seznam použité legislativy

Sdělení č. 208/1993 Sb. ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právním postavení uprchlíků a Protokolu týkajícího se právního postavení uprchlíků.

Zákon č. 325/1999 Sb. o azylu.

Zákon č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců na území České republiky.

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Transformační tabulka

Seznam příloh

Příloha č. 1: Přepis rozhovoru s informantkou I5

Příloha č. 2: Vzor informovaného souhlasu

Příloha č. 1: přepis rozhovoru s informantkou I5

DC1 TO1: S jakými nepříznivými situacemi k Vám klienti chodí pro pomoc?

„Hlavně to je ta neorientace jako v našem systému nebo vůbec v české společnosti. Může to být závislost na nějakým zprostředkovateli nebo na nějakým mafíánovi. Takže my máme ty nejčastější nepříznivé situace definovaný i přímo v metodice, aby to pro nás, a pro nový pracovníky, bylo jakoby co nejjasnější. Neznalost svých práv a povinností, a z toho plynoucí nebezpečí ohrožení pobytu v České republice. To je myslím, že jako nej- nej- jako nejčastější. Potom závislost na prostředníkovi, který omezuje jejich soběstačnost, svobodu rozhodování. Pak nedostatečná znalost českého jazyka, a z toho plynoucí obtížná zaměstnatelnost cizince, závislost na prostředníkovi, závislost na dávkách sociálního systému. Potom riziko sociálního vyloučení, které může být důsledkem příslušnosti k rase, národnosti, náboženství, k pobytovému statutu či z důvodu neznalosti sociokulturních norem. A poslední: izolace cizince vedoucí k frustraci, psychickým problémům, a neschopnosti začlenit se do společnosti.“

A s těmahle všema se skutečně potýkáte?

„Jo, potýkám. Někdy je to spojený jakoby ještě třeba s nějakou duševní poruchou nebo nemocí, ale i ta izolace cizince, jako se objevuje no.“

TO2: V čem je řešení těchto situací důležité pro integraci klientů?

„No, tak bez toho řešení, oni jakoby moc se- maj tu integraci ještě těžší. Pokud nepřekoj tadyty nepříznivé jako situace. Když si vezmu- je to hodně jako obecný... No, často to jakoby bez toho řešení tadytěch nepříznivých situací ta integrace ani nemůže jako nastat, protože bez toho jazyka- když jsou omezení jazykově, tak jako se integrujou možná do své komunity, ale určitě ne do český společnosti, nebo jenom velmi málo. I když ten člověk umí anglicky, tak je fakt jako hodně omezenej kontaktama. A závislost na prostředníkovi ano, tam to často jako- když teda vezmu takhle postupně, jo? Když je někdo závislej na prostředníkovi, tak třeba je celou dobu v pohodě, i může být docela integrovaný, ale pak přijde třeba okamžik, kdy na to dojde. Takže jako vždycky stejně se setkáme s tím, že to jakoby nikdy není dobře, když ten člověk je závislej na někom, kdo mu zařizuje třeba ten pobyt, nebo je i u něj ubytovaný, a prostě ten člověk ho má úplně v hrsti, tak nikdy ten člověk není úplně soběstačný, a vždycky, co máme zkušenost, tak jako to většinou špatně končí, no.“

Takže byste řekla, že integrace souvisí se soběstačností?

„Určitě.“

„No, o tom jazyku už jsem řekla. Bez toho taky integrovat jakoby je hodně náročný. No, tady pak máme to riziko vyloučení, které může být důsledkem příslušnosti k rase, národnosti, ano, nedá se moc jakoby řešit, že člověk jako je

z nějaké národnosti nebo rasy nebo náboženství. To vyřešíme spíš ty následky, no. No, a když je někdo frustrovaný, nebo má psychické problémy, tak se taky nemůže prostě dost dobře integrovat. To jsou všechno aspekty, který vedou jako k vyloučení. Že bez toho řešení podle mě jako nemůže dojít k integraci, a když, tak- tak na nich stejně ten člověk musí pracovat jakoby bez nás, no. Jsou třeba- třeba případy syrských uprchlíků, tak oni byli- oni jsou teda věřící, jako jsou katolíci a fakt jako bezvadně fungovala ta katolická komunita, že prostě jakoby u nich ta integrace šla, jak po másle, fakt jako, že to bylo skvělý. Ale taky jakoby se bez nás na začátku jakoby moc neobešli, že stejně potřebovali nějakou podporu na začátku. Ale jako, když to porovná s ostatními, tak fakt jako jim stačilo malinko prostě. Oni byli motivovaní, byli tím jakože- měli to stejný náboženství, tak tam nebylo nějaký jako velký bariéry v tom, jako se integrovat. “

TO3: Jaké jsou Vaše názory na tyto problémy, kterým cizinci čelí?

„No, já vždycky říkám, že jako oni mají úplně stejný problémy, jako my, jako česká společnost. Řešej stejný věci, stejný problémy, jako v partnerství nebo s dětma, zdravotní a tak. Ale vždycky jakoby tam je ten problém- nebo ne problém, taková výzva, která jako- kterou my neřešíme, a to je ta nejistota jako jejich pobytu v České republice, která je takovým strašákem vždycky do doby, než dostanou trvalý pobyt. Určitě s tím trvalým pobytem se jim fakt hodně, hodně uleví, nicméně tu jistotu nemaj, až do nabytí občanství stejně jako na 100 %. Takže tadyto jakoby vnímám, že v tom je jakoby značněj rozdíl, jakoby oproti jako mně a mým klientům. Jinak o jejich problémech, co si myslím, no, spíš jsem jakoby vyrostla z toho, si o tom něco myslet, protože si myslím, že to je hodně omezující, protože nikdy nevím jako, co ten člověk má za sebou. A když si jakoby postupně třeba vyslechnete nějaký příběh... Jakoby nikdy ten klient neřekne jako, jak se k tomu dostal při první schůzce, ale měla jsem třeba klientku, kterou jsem na začátku tak vnitřně jakoby odsoudila za to, proč se do toho takhle jakoby dostala, že pracovala v Čechách nelegálně, pak si sem jakoby přivedla ještě děti, tady vyrůstaly, bez právě jako nějaký jistoty pobytu, takže tady vyrůstaly 5 let, a pak stejně jim bylo jasné, že budou muset se vrátit. Pro ty děti to je fakt jako stresující, protože oni už třeba neumí ani ten svůj jazyk pořádně, a teď se budou vracet prostě někam, kde to neznaj, že jo. Jsou prostě maximálně integrování do český společnosti. Takže tu jsem tak jakoby vnitřně odsoudila. Ještě prostě tady otěhotněla potom. A fakt měla zákaz pobytu, bylo to prostě jakoby neřešitelný, ale potom, když jsem jakoby postupně vyslechla úplně celej ten příběh, tak bych možná jednala jako úplně stejně na jejím místě prostě. Jako, že jo, vezmete radši jako na černo práci v cizí zemi, která je o dost líp placená, abyste uživil ty svoje děti, co máte na Ukrajině, že jo. Tam jí manžel mlátil, jakoby měla problémy s alkoholem, takže když jakoby si potom to vyslechnete, tak ona měla jakoby omezený možnosti rozhodování, a volila prostě to jakoby nejmenší zlo. Takže já jsem- a naopak jako se stane, že třeba Vás někdo jako z klientů zase naopak zklame, víte, že jako vypadá, že prostě seriózně, že je jako hodnej, že se dostal

prostě tak jako nevinně, a potom ze z něj prostě vyklube jako něco, co Vás překvapí. Takže s snažím jako- ano, my těm klientům musíme jakoby důvěřovat, že jo, abychom s nima mohli jako dobře spolupracovat, ale, tak, jako pan vedoucí vždycky tak říká, jako „věříme tak 60 %“, protože pak, když se Vám poskládá celá ta mozaika, tak to nikdy není prostě černobílý, no. Takže jim nedůvěřuju na 100 %, zároveň jsem jim- prostě z té pozice jim musím jako důvěřovat, a stát za nima, ale snažím se si nic nemyslet.“

DC2 TO4: Jakými zákony se při integraci cizinců řídíte?

„No, tak v první řadě se řídíme zákonem o sociálních službách, že jo. A potom mám- jako v rámci poradenství čerpáme ze zákona o pobytu cizinců, zákonem o azylu, potom zákon o hmotný nouzi, zákon o státní sociální podpoře, zákon o zaměstnanosti hodně používáme, zákon o veřejném zdravotním pojištění. Už mě asi nic nenapadá.“

TO5: Jaké státní programy pro podporu integrace využíváte, a jak?

„Státní programy? No využíváme Státní integrační program pro osoby s udělenou doplňkovou ochranou nebo azylem. Vy myslíte jakoby ty vládní Koncepce integrace cizinců a takovýchle věci? No, tak z těch vycházej jako naše projekty, ale já si je jako upřímně nepamatuju. Můžu Vám říct projekty, jakože máme velký projekt právě AMIF, který jde skrz Ministerstvo vnitra, potom máme projekt taky přes Ministerstvo vnitra Integrace cizinců, a ty vycházej jakoby z těch Koncepcí, ale jako upřímně jako si je nepamatuju.“

Ty Koncepce myslíte?

„Hmm.“

A jakým způsobem využíváte teda ty programy, které jste jmenovala, ten AMIF a ten druhý?

„Integrace cizinců?“

Mhm.

„Tak ten AMIF, v rámci něho teda jsou financovaný kurzy českého jazyka, kurzy sociokultury a multikulturní aktivity, vlastně i spolupráce s dobrovolníky a informační centrum, což teda nejsou sociální služby, to jsou doplňkové služby, a potom sociální a právní poradenství. Takže za mě je to sociální a právní poradenství pro cizince, to je pro cizince ze třetích zemí, ten AMIF teda. A potom ten projekt Integrace cizinců, tak díky němu financujeme asistence na Odborech azylové a migrační politiky, kde poskytujeme asistence a poradenství, a jsou tam taky myslím si, že ještě nějaký akce. Víím, že to teďka teda nějak zkrouhávali, takže si úplně nejsem jistá, teďka od Novýho roku, ale- jo a tlumočení oba dva programy zajišťují. A ještě teda máme dotaci od kraje na sociální služby, jako pro

poradenství, pro sociální službu, a to nevím teda upřímně, jak se jmenuje, ale financujeme s tím jako tu naši registrovanou sociální službu, což je poradna pro cizince a uprchlíky, a tam nám spadaj všichni cizinci, i občané Evropský unie. No, takže největší podpora jde na integraci osob ze třetích zemí, ale tu Evropskou unii máme podchycenou teda tou sociální službou z kraje.“

TO6: Jak hodnotíte legislativu v oblasti integrace? Co byste pozměnil/a? Co byste odstranil/a? Co byste neměnil/a?

„Jako já myslím, že na to, jak jsme malá země, tak si myslím, že jako to máme docela hezky podchycený, nicméně to neznamená, že když to máme jakoby hezky, že to je ideální, určitě ne, ale narážíme prostě na to potom, co nefunguje jakoby v tý naší společnosti. Třeba ta problematika bydlení prostě. I když jako to máme hezky nastavený, tak tím, že jak to bydlení v Čechách prostě není, tak stejně jakoby s tím moc nepomůžem, no. I když jako máme prostředky k tomu, jak jako podchytit třeba zaplacení kauce a prvního nájmu, tak tím, že ty byty prostě nejsou, tak stejně nám to moc nepomáhá. A i vznikla- pro lepší integraci nově příchozích cizinců vznikly ty adaptačně integrační kurzy, který byly dobře našlápnutý jakoby pro ty nově příchozí cizince, nicméně tím, že jakoby je ta válka na Ukrajině, tak jsou docela jako, nechci říct pozastavený, ale je jich fakt maličko, protože těch cizinců sem teďka moc nechodí. Takže to si myslím, že v tom jsme jako teďka trochu napřed – ty kurzy - a ty lidi jakoby nejsou. No, takže- jinak si myslím, že jo. Mohlo- ano, mohlo by třeba teďka i v rámci jako tý Ukrajiny si myslím, že by mohly bejt jako víc aktivnější obce ještě, že tam by se dalo jako určitě to víc podpořit. V rámci jako toho, že ti Ukrajinci jsou všude, a týká se to podle mě jako mnohem více obcí, tak jinak si myslím, že to máme jako dobře nastavené.“

Co byste pozměnil/a? Co byste odstranil/a? Co byste neměnil/a?

„Co bych odstranila u legislativy? No, já si myslím, že obecně, jako republika, jsme fakt hodně přísní na to, když cizinci nedodržují zákony v oblasti jako hlavně toho pobytu, a myslím si, že to je až zbytečně moc přísný. Že třeba se setkáváme s tím, že- často to je třeba u studentů, že to neberou jako úplně vážně, že dají přednost třeba zkoušce, že se jako fakt učí, nebo mají zkoušku, a neprodlouží si pobyt včas, a myslí si, že to jako půjde nějak jako zachránit, ale ona to je fakt konečná. Když jsou třeba ve třetáku, a musej prostě odcestovat, a nejede přes to prostě vlak. Já si myslím, že kdyby se jim dala třeba pokuta, jako plácnu, i třeba 20 000, tak si myslím, že všichni jakoby na tom víc získají. Jako ten student by byl potrestanej, ale vyjde ho to levnějc, než letenka a vyřizování víza znovu, odbor taky s tím nebude mít jakoby tolik práce, nebude mu rušit pobyt, a potom ho tady zase nebude jako nově příchozího, a to samý jako konzuláty nebo velvyslanectví, kde potom zase žádá o to vízum, tak je to strašná úředničina jakoby navíc. Takže v tadytom si myslím jako, že bychom mohli být jako malinko tolerantnější, a řešit to třeba třeba penězma. Chápu, že určitě jako nebyť jako tak tolerantní – mávnout nad tím rukou, a dát jim to, ale myslím si, že v tohle jako

jsme skutečně jako hodně přísní, no. To byl jako příklad, ale je toho víc. Jakože ten člověk- ti studenti třeba zrovna za to si můžou sami, jo, tadyten příklad neprodloužení pobytu, ale jsou třeba případy, kdy i zaměstnanecká karta, ten cizinec prostě v domnění někde pracuje, má všechno v pořádku, fakt si to jako myslí, i jako je třeba pečlivej, a najednou zjistí, že ta firma, kde pracoval se někomu prodala, a on teďka pracuje u jinýho zaměstnavatele, a Ministerstvo to vyhodnotí, jako nelegální zaměstnávání, a taky konec prostě. A přitom ten člověk dělá jakoby všechno jako tak, jak nejlíp jako mohl v podstatě, a taky tam není žádná omluva, fakt jako těch případů jsem měla za praxi víc, kdy bylo jakoby takhle fakt jako smutný, že ti lidi za to nemohli, nebo dobře, někdy nevěděli, a taky se- dalo se to prostě řešit nějakou jako masnou pokutou, a všichni by byli podle mě víc spokojení, no, než prostě toho člověka zase jako násilně- ukončovat mu pobyt, a on zase jako řešil všechno znovu, že už tady měl třeba rodinu, děti a tak prostě. Takový blbý chyby se občas stávají, no, takže to si myslím, že by určitě mohlo být líp zohledněný. A jinak nevím.“

DC3 TO7: Jaké metody sociální práce využíváte při práci s klienty v rámci podpory integrace?

„Jaký metody myslíte například?“

Vím, že právě „metody“ je jako hodně otevřená otázka, a proto jako můžete právě říct, co chcete.

„Jako při té integraci? To můžu říct právě jako i ty kurzy češtiny, a tak, ne?“

Pokud to není služba, ty kurzy češtiny přímo, tak asi by se to dalo považovat za metodu. Anebo jakoby postupy práce s klienty.

„Postupy práce s klienty, no, tak snažíme se, aby byl klient co nejvíc soběstačný, takže, co si může připravit sám, tak my mu to třeba jenom zkontrolujeme, aby byl co nejvíc jakoby schopný a aktivní, ne vždy to teda jde, že jo. No, jaký metody, nevím, jak se tomu odborně už říká, zplnomocňování klienta. Máme obecně jakoby ty naše standardy- nebo asi celkově standardy vycházej jako z toho přístupu orientovaný na úkoly, takže plánujeme, stanovujeme cíl, a plánujeme úkoly, kdo co má udělat. Musím teda říct, že v tom poradenství zrovna to funguje, myslím si, že jinak, než jako v ostatních sociálních službách. Že u nás to je takový jako, snažíme se, aby to bylo nenásilný, jakože „Tak mi do příště přineste to, to, to, nebo zeptejte se majitele, a přineste novou smlouvu.“, a neříkáme „Tak, tady máme- dáme si jako za cíl toto, a úkol Váš je ten a ten, a můj je úkol ten a ten.“, tak to ne. Myslím si, že by z toho byli jakoby dost jako zmatení, takže se snažíme jako, aby to bylo jako jednodušší, a nějak se jako napasovat, do těch standardů kvality. Nevím, aktivně nasloucháme, já někdy jako si pomáhám i jako postupama krizový intervence, jakože spíš jakoby technikami rozhovoru, že si myslím, že někdy to jako pomáhá, ty lidi víc rozmluvit. Asi mě nic nenapadá.“

Třeba ještě, jak jako probíhá ta práce s klientem ve smyslu od nějakýho jako setkání- nebo jestli oni kontaktují Vás nebo Vy je, až po nějaký ukončení, v jaký fázi třeba ukončujete, nebo kdy ukončujete? Jestli třeba klient nebo Vy?

„Ukončujeme, když je splněn cíl nejčastěji. Takže se i snažíme to tak jako formulovat, protože většinou, když se nám ten člověk neozve už zpátky- většinou nedávají zpětnou vazbu, že to dobře dopadlo. Fakt jako je to spíš výjimečný, takže se snažíme ten cíl stanovovat tak, aby jako už na tý schůzce, co máme, jsme ho splnili. To je nejčastější. Ale u někoho, ano, je to delší spolupráce, takže to potom je jakoby na delší čas, a ukončujeme to v okamžiku, kdy není jako co řešit většinou, no, nebo jim už řekneme „My jsme vyčerpali všechny možnosti, který máme.“, a zkusíme jim najít vhodnější službu, pokud nějaká je. Nebo se jim snažíme ještě zprostředkovat službu třeba v místě bydliště, nebo kontaktovat právě toho sociálního pracovníka města, aby měl někoho bližšího po ruce. Takže až v okamžiku, kdy je splněn cíl, nebo ten klient třeba chce.“

TO8: Jak hodnotíte metody, které používáte k integraci cizinců?

„Jak je hodnotím? No myslím si, že- asi nevím, jak je mám hodnotit. Myslím si, že je prostě využíváme tak, jak jako můžeme, že asi jako víc se dělat nejde, si myslím. Takže nevím, jak je mám hodnotit, asi dobře.“

Co byste pozměnil/a? Co byste odstranil/a? Co byste neměnil/a?

„No, tak myslím si, že jsou jako svazující, to stanovování cílů. Jakože ...“

Svazující, v jakým smyslu?

„Jakože nám to přidělová jako hodně administrativy. Že to vždycky musíme jakoby stejně jako formulovat, takže jo, já bych asi řekla, že ty metody jako plánování a standardy kvality, jako dodržování standardů kvalit jako nás omezuje potom v tom času, kolik máme skutečně na klienta, přidělovají nám hodně administrativy, takže to bych změnila. A jinak, jinak tý krizový intervence si myslím, že by bylo dobrý, abychom měli víc, proto teďka jakoby máme i kurz krizový intervence pro naše pracovníky, zvlášť jako s tou Ukrajinou se můžou- můžou se dostat do situací, kdy prostě nevědí, co říct tou člověku, kterej je jako v krizi. Nic mě nenapadá, asi bych nic neměnila.“

DC4 TO9: Jaké služby poskytnete klientům?

„Tak to odborný sociální poradenství, chcete to jakoby víc rozpitvat?“

Myslíte jako rozpitvat to poradenství? Jo, klidně.

„No, tak je to poradenství v oblastech pobytu, zaměstnání, bydlení, sociálního systému, vzdělávání, zdravotní péče a pojištění, podnikání v České republice, informace hlavně v cizinecké problematice a jejich pobytu. Pomáháme a doprovázíme při jednáních s úřady. Zprostředkováváme kontakty na další služby a

zařízení, a poskytujeme tlumočení, když je to potřeba. No, dál poskytujeme ty kurzy češtiny jako návazné služby, spolupráci s dobrovolníkem, a pořádáme akce, které jsou jako nejčastěji i určený pro veřejnost, právě aby se klienti líp integrovali. A poskytujeme- děláme informační činnost.“

TO10: Jak hodnotíte služby, které poskytujete?

„Hodnotím je dobře. V porovnání s ostatními jakoby centry si myslím, že tu nabídku máme fakt širokou, a tím, že jsme nezisková organizace, a nejsme pod Správou uprchlických zařízení, jako některá integrační centra, tak jsme o dost víc flexibilnější, takže hodnotím je dobře. Myslím si, že jako hodnotěj dobře i ostatní jakoby služby nás v tadytom smyslu. Že právě i máme třeba tu spolupráci s dobrovolníkem, to nevím, jestli nějaký integrační centrum vůbec má, že my, když ho nedostaneme do těch kurzů češtiny, nebo vidíme, že to nestačí, nebo je to třeba student, a potřebuje víc konverzace, tak ještě tady ta možnost. No, a ještě čerpáme i z toho, že jsme jakoby charita, takže když potřebujeme někde nějakou spolupráci, tak první, koho kontaktujeme je jako místní charita. Což většinou jakoby ty charity o sobě jako mají minimálně povědomí nějaký, protože jsou různý jako kolegia, kde se scházej na různý témata, takže to je taky fajn.“

Co byste pozměnil/a? Co byste odstranil/a? Co byste neměnil/a?

„Na našich službách?“

Ano, ty, který poskytujete.

„Jako, kdybych chtěla bejt hodně jako akční, tak bychom mohli mít jakoby víc nějakých detašovaných pracovišť po kraji, kde bychom jakoby mohli být pravidelněji, nicméně jsme to několikrát zkušeli, a vždycky jsme naznali, že buď to tam musí fungovat fakt dlouho, aby prostě ti klienti se tam naučili chodit nebo jsem se do toho zamotala. No, skončili jsme vždycky jakoby v tom, že jsme spíš jako udělali terénní poradenství na tom místě, když jako byla potřeba. Anebo jakoby ta hrstka lidí, která jako potřebuje fakt poradit, si za náma dojede, což si myslím, že je taky jako dobrej motivační faktor, kde oni se podílej na řešení ty své nepříznivý situace, než že maj jakoby všechno naservírovaný, ale ano, kdybych jakoby chtěla asi vymejšlet, tak bych vymejšlela tohle, jako, že mohl by být v každým okrese nějaký den, kdy bysme jakoby fungovali. No, dá se teda říct, že teďka s tou Ukrajinou to tak jako malinko se přibližuje, nebo někde jsou aktivnější právě ty města, spolupracují hodně s těmi Ukrajinci, a my máme vlastně jakoby mongolskou pracovníci, která dojíždí často do Náchoda, do Hořic, takže se tak jako tomu přibližujeme, no, takže já si myslím, že reagujeme jako na tu poptávku, která je, takže já bych asi jako nic neměnila. Myslím si, že ty služby jsou jako dostatečný zatím.“

DC5 TO11: Jak podle Vás vypadá cizinec, který je plně integrovaný do společnosti?

„Že se dorozumí v každodenních situacích, dorozumí se i ve škole, když potřebuje jednat ohledně dětí, ideálně není závislý na dávkách sociálních, maximálně na dávkách státní sociální podpory, má práci, ideálně práci, která ho trošku baví, kde není vykořisťovaný, a má v pořádku to pobytové oprávnění. Není závislý na žádném prostředníkovi, žádným mafiánovi.“

Takže byste řekla, že asi k týhle představě toho, jak vypadá ten integrovaný cizinec docházíte zase skrze nějakou tu soběstačnost?

„Asi jo.“

Příloha č. 2: Vzor informovaného souhlasu

Informovaný souhlas s účastí ve výzkumu a se zpracováním osobních údajů

Informace o výzkumu:

Výzkum provádí Jan Kalina, narozen 6.4. 1999 (dále jen vedoucí výzkumu) ve spolupráci s Univerzitou Hradec Králové, Filozofickou fakultou, se sídlem: Rokitsanského 62, 500 03 Hradec Králové 3. Výzkum je součástí bakalářské práce vedoucího výzkumu.

Hlavním cílem výzkumu je zjistit, jak pracovníci Integrovaného centra pro cizince Hradec Králové hodnotí proces integrace cizinců, a to skrze pět dílčích cílů, jež jsou: (1) zjistit, jaké problémy v rámci procesu integrace pomáhají pracovníci cizincům řešit, a jaké jsou jejich názory na tyto problémy, (2) zjistit, jakou legislativou se pracovníci řídí, a jak hodnotí legislativu týkající se integrace v České republice, (3) zjistit, jakých metod pracovníci centra využívají k podpoře klientů v integraci do společnosti, a jak hodnotí tyto metody, (4) zjistit, jaké služby pracovníci klientům nabízejí v rámci procesu integrace do společnosti, a jak hodnotí tyto služby, (5) zjistit, jak dle pracovníků vypadá integrovaný cizinec neboli jak vypadá výsledek procesu integrace.

Výzkum bude probíhat metodou kvalitativního výzkumu, konkrétně pomocí polostrukturovaného rozhovoru s účastníky, přičemž rozhovor by neměl trvat déle než jednu hodinu. Výzkum bude probíhat v Integrovaném centru pro cizince Hradec Králové. Záznam z rozhovoru bude mít podobu nahrávky nebo přepisu, dle preference účastníků výzkumu. Části rozhovorů či celé rozhovory budou použity v rámci výstupu z výzkumu pouze v písemné formě. V rámci výzkumu bude zmíněno místo a rok, ve kterém výzkum probíhal. V rámci výzkumu bude zmíněna pracovní pozice účastníka, která však nebude přiřazena ke konkrétní výpovědi účastníka. Z rozhovorů může být patrné pohlaví účastníka. Všechny ostatní osobní údaje o účastnících budou v rámci výzkumu anonymizovány. Za účast na výzkumu si účastníci nemohou nárokovat žádnou odměnu.

Prohlášení

Já níže podepsaný/-á potvrzuji, že

- a) jsem se seznámil/-a s informacemi o cílech a průběhu výše popsaného výzkumu (dále též jen „výzkum“);
- b) dobrovolně souhlasím s účastí své osoby v tomto výzkumu;
- c) rozumím tomu, že se mohu kdykoli rozhodnout ve své účasti na výzkumu nepokračovat;
- d) jsem srozuměn s tím, že jakékoliv užití a zveřejnění dat a výstupů vzešlých z výzkumu nezakládá můj nárok na jakoukoliv odměnu či náhradu, tzn. že

veškerá oprávnění k užití a zveřejnění dat a výstupů vzešlých z výzkumu poskytují bezúplatně.

Zároveň prohlašuji, že

- a) souhlasím se zveřejněním anonymizovaných dat a výstupů vzešlých z výzkumu a s jejich dalším využitím;
- b) souhlasím se zpracováním a uchováním osobních a citlivých údajů v rozsahu v tomto informovaném souhlasu uvedených ze strany vedoucího výzkumu, a to pro účely zpracování dat vzešlých z výzkumu, pro účely případného kontaktování z důvodu zpracování dat vzešlých z výzkumu či z důvodu nabídky účasti na obdobných akcích a pro účely evidence a archivace; a s tím, že tyto osobní údaje mohou být poskytnuty subjektům oprávněným k výkonu kontroly projektu, v jehož rámci výzkum realizován;
- c) jsem seznámen/-a se svými právy týkajícími se přístupu k informacím a jejich ochraně podle § 12 a § 21 zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, tedy že mohu požádat vedoucího výzkumu o informaci o zpracování mých osobních a citlivých údajů a jsem oprávněn/-a ji dostat a že mohu požádat vedoucího výzkumu o opravu nepřesných osobních údajů, doplnění osobních údajů, jejich blokaci a likvidaci.

Výše uvedená svolení a souhlasy poskytují dobrovolně na dobu neurčitou až do odvolání a zavazují se je neodvolat bez závažného důvodu spočívajícího v podstatné změně okolností.

Vše výše uvedené se řídí zákony České republiky, s výjimkou tzv. kolizních norem, a bude v souladu s nimi vykládáno, přičemž případné spory budou řešeny příslušnými soudy v České republice.

Potvrzuji, že jsem převzal/a podepsaný stejnopis tohoto informovaného souhlasu.

Dne:

Podpis: